

*Анатолій Калениченко
(Київ)*

КАРОЛЬ ШИМАНОВСЬКИЙ І УКРАЇНА: НОВІ ПОГЛЯДИ, МАТЕРІАЛИ, ПЕРСПЕКТИВИ¹

Творчість небагатьох слов'янських митців ХХ ст. викликає такий глибокий науково-дослідницький інтерес, як художня спадщина основоположника польської композиторської школи минулого століття Кароля Шимановського (1882-1937). Але його творча постать залишилася багато в чому загадковою. Вона, можливо, до певної міри ірраціональна й до кінця незбагненна, оскільки далеко не завжди піддається глибинному розумінню, логічному поясненню й осмисленню, часом немовби вислизає з рук дослідника. З одного боку, навіть, здавалося б, уже доведені факти при перевірці часом не підтверджуються. І це симптоматично, бо ще за життя Шимановського його постать була оповита легендами, до чого значною мірою спричинився, між іншим, він сам. З другого боку, правильності та аргументованості висновків перешкоджають численні прогалини у потрібній інформації. Майже всі погоджуються, що композитор вважається у польській музиці другим після Шопена, але навіть тепер не можна зі стовідсотковою впевненістю стверджувати, чи він був тільки польським композитором, чи (хоч трохи) українським².

Усе це повною мірою стосується й теми *“Кароль Шимановський і Україна”*, що її так чи інакше не могли обминути автори біографічних монографій, брошур, альбомів та антологій, польські автори Здзіслав Яхимецький, Станіслав Голяховський, Стефанія Лобачевська, Юзеф М. Хоміньський (українець за походженням), редактор Повного зібрання творів Шимановського Тереса Хиліньська, упорядник тематичного каталогу творів, бібліографії та дискографії композитора Корнель Міхаловський, Богуслав М. Мацєєвський (видав монографію англійською мовою в Лондоні), Тадеуш Пшибильський, Єжи Вальдорфф, Здзіслав Серпінський, колись львівський музикознавець, який переїхав до Санкт-Петербурга, Едуард Волинський, відомий російський (у міжвоєнне 20-ліття – український) музикознавець-славіст Ігор Белза. Це питання висвітлювали й польські автори прижиттєвих спогадів про композитора, його рідна молодша сестра Зоф'я Шимановська та посмертних – троюрідний брат, видатний польський письменник і поет Ярослав Івашкевич (мало відомим є факт, що він був ще й музикознавцем, а як піаніст брав уроки в Київській консерваторії), а в сер. 1980-х рр. автори (насамперед І. Белза та Ірина Нікольська) й редактори-упорядники досить ретельно науково опрацьованого московського збірника листів композитора та спогадів і статей про нього *“Кароль Шимановський: Воспоминания, статьи, публикации”*, хоч трохи раніше і з'являлися

окремі невеличкі роботи, наприклад, московських музикознавців Віктора Юзефовича та Ізраїля Нестьєва (статтю останнього піддав критиці Я.Івашкевич)³. Але спеціальні ґрунтовні дослідження на цю тему з'явилися саме в Україні 1962 р. По справжньому її відкрив 2-ма статтями у польському журналі *"Ruch Muzyczny"* один з основоположників українського музичного авангарду, відомий диригент Ігор Блажков, а починаючи від 2-ї пол. 1970-х рр. почали розробляти російська дослідниця Ольга Левтонова, польський дипломат Ванда Міхалевська та автор цих рядків⁴. На поч. 1990-х рр. інтерес до цієї теми з'явився й у польських дослідників – окрім Т. Хиліньської, в Зоф'ї Гельман, Юзефа Опальського, Лешека Мазепа, Адама Мригоня, Ельжбети Ясінської-Єндрож; російських – І. Темченко, Г. Коваленка (обидва – Москва), Ю. Кона, О.Бочкарьової, Н. Старикової (всі – Карелія, Петрозаводськ), І. Гребньової (Владивосток), Т. Єрмолаєвої (Удмуртія, Іжевськ); українських – Ж. Хурсіної (Київ), В. Гузєєвої, О.Маркової, Л. Смирнової (всі – Одеса), О. Полячка, Г. Дідич, М.Гейченко (всі – Кіровоград), М.Солтис (Львів), О.Ізваріної (Донецьк). І в 1993 р. у Кіровограді пройшла міжнародна наукова конференція *"Кароль Шимановський і Україна"*, де всі ці та інші дослідники з автором цих рядків включно або виступили з доповідями, або надіслали тези доповідей, що дозволило через 5 років видати збірник матеріалів⁵.

Зв'язки Шимановського з Україною логічно розглядати на 2-х рівнях – б і о г р а ф і ч н о м у і т в о р ч о м у. У подібних випадках на біографічному рівні нерідко виділяють різні аспекти – наприклад, ідейно-естетичний, подійно-фактологічний, часом фольклористичний. Але в даному разі дійти висновків про ідейно-естетичний та фольклористичний аспекти неможливо – фактів для цього сьогодні майже немає. Отже, залишається єдиний – *подійно-фактологічний*.

В українському періоді життя Шимановського (1882-1919) можна вирізнити 2 приблизно однакові за часом етапи – дитячі та юнацькі роки, тобто етап формування митця як особистості (1882-1900), і етап мистецького становлення й творчої зрілості композитора (1901-1919), що своєю чергою розподіляється на кілька стадій залежно від стильових уподобань композитора – шопенівсько-скрябінівську, пізньоромантичну (насамперед не без впливу Ріхарда Вагнера) та імпресіоністичну.

Через брак матеріалів 1-й етап в опублікованих біографіях польського митця було висвітлено пунктиром. Будь-яка біографія, як відомо, починається з визначення дати й місця народження. Однак, стосовно Шимановського навіть їх встановлення було не таким простим. Тільки 1980 р. зусиллями Т. Хиліньської стало достеменно відомо, що він народився 3 жовтня 1882 р.⁶ в с. Тимошівка (нині

Кам'янського р-ну Черкаської обл.). Але тривалий час датою його народження вважалося не 3-го, а 6-го жовтня. Те саме відбувалося також з місцем народження. Адже брат Фелікс і старша сестра Анна народилися не в Тимошівці, а в с. Орлова Балка (нині околиця райцентру Знам'янка Кіровоградської обл.). Через це можна було припустити, що там народився також Кароль. Та нарешті сьогодні вже доведено, що Кароль Шимановський народився саме в Тимошівці.

Такі розходження почасти пояснюються тим, що Тимошівка не була родовим маєтком Шимановських, на відміну від Орлової Балки, котру батько композитора, Станіслав Шимановський, схоже, продав 1897 р.⁷ Частину земель свого маєтку в Тимошівці він також продав за чиншевим правом відставному рядовому Іванові Артемовичу Чоменку в червні 1893 р.: це вдалося встановити за датованим 16 червня 1893 р. документом, що зберігається в Черкаському обласному архіві⁸. Розпродували свої землі й близькі сусіди за Тимошівкою та водночас родичі Шимановських – Росцішевські. Принаймні двічі, 1894 та 1901 рр., Адам, Францішек та Сигізмунд Росцішевські продавали власні землі місцевим селянам⁹. Розпродаж тимошівських земель згодом, після смерті батька, мабуть, продовжував і рідний брат композитора Фелікс, який юридично успадкував маєток у Тимошівці. Матеріали Фонду Давидових того самого архіву засвідчують, що частину орної землі в 1910-1911 рр. він відпустив місцевим селянам, іншу продав міщанинові Синькову, а серед власників землі під тимошівським лісом значилися тоді не лише Шимановські, а й якийсь поміщик Бумак¹⁰.

Ця, на перший погляд, несуттєва для розуміння творчості Шимановського інформація сприймається зовсім в іншому світлі, коли пригадати, що в Тимошівці в 1903-1918 рр. композитор цілком або частково створив чи не половину своєї музичної спадщини – оперу *"Гайт"*, перші 3 симфонії (з 4-х), усі 3 фортепіанні та скрипкову сонати, 5 фортепіанних циклів (з 6-ти), вокальні цикли *"Пісні Гафіза"* (1-й зошит) і *"Пісні принцеси з казки"*, цикли пісень на вірші Тадеуша Міціньського та німецьких поетів, фрагменти 1-го струнного квартету тощо.

Певні розбіжності викликало й походження Кароля Шимановського. Вже в 1980-х рр. у варшавському журналі *"Ruch Muzyczny"* висловлювалася думка, що він був нащадком єврея-вихреста доби Конкісти. Але наприкінці 1980-х – на поч. 1990-х рр. Т. Хиліньська аргументовано спростувала це твердження й довела, що Кароль Шимановський доводився родичем (хай і дуже далеким) відомому українському поетові, акад. М. Рильському¹¹.

Серйозні сумніви викликає загальновідомий, уже майже хрестоматійний факт зустрічі в Орловій Балці (дехто вважає – в Тимошівці)

9-річного Шимановського з класиком української музики, композитором Миколою Лисенком. Як згодом згадував його син Остап, Лисенко разом з ним перебував у Шимановських влітку 1892 р. Прослухавши у виконанні Кароля Полонез Огінського, твори Шопена, Шуберта, М.Лисенко нібито обійняв маленького Кароля й промовив: "Ти будеш великим композитором, мій хлопчику. Вчись! Ціле життя вчись!"¹². Ця красива історія виглядає, на перший погляд, цілком правдоподібно. Однак, мемуарам Остапа Лисенка можна довіряти далеко не завжди. Зокрема, у своїх спогадах він дуже детально описав зустріч батька з видатним українським поетом Іваном Франком, свідком чого начебто був. А згодом з'ясувалось: Остап мав тоді стільки років, що докладно пам'ятати всі діалоги навряд чи міг. Отже, чи відбулася зустріч Кароля Шимановського з Миколою Лисенком насправді, чи це лише красива легенда, міг би сказати тільки сам Остап, але він уже давно помер...

Менше сумнівів викликає факт хрещення Кароля Шимановського в костьолі м. Сміли (нині райцентр Черкаської обл.): його споруда збереглася до сьогодні, хоч і зазнала перебудови. Відповідного запису в костельній книжці знайти не вдалося, бо вона не збереглася; однак, в облікових книгах Звенигородської римо-католицької дієцезії за 1849 р., що зберігаються в Черкаському обласному архіві, в розділі про Смілянський костьол містяться записи стосовно родичів Шимановського. Наприклад, у записі від 6 вересня 1854 р. зазначено, що в штаб-ротмістра Генріка й Теофіли (з Наружевських) Таубе народився син Густав. Свідком була бабуса композитора Міхалина Таубе, яка фігурує як свідок також через 4 роки, в записі від 8 вересня 1858 р. У більш ранньому записі від 31 серпня 1849 р. названо імена Яна Ігнаца та Домініка Вінцента Шимановських¹³.

Загалом перші 18 років життя композитора досліджено найменше, оскільки, крім спогадів, залишилися в основному матеріали, пов'язані з його навчанням у Реальному училищі в Єлисаветграді (нині – Кіровограді), що їх опублікував І. Блажков. А між іншим, саме на тому етапі відбувалося творче формування Шимановського як композитора, саме тоді він написав опери "Золотиста вершина" й "Роланд" (останню у співавторстві зі згадуваним братом Феліксом), *фортепіанні сонати g-moll і fis-moll* та *скрипкову E-dur*, *пісні* на вірші "млодопольського" поета Казімежа Тетмайера, Поля Верлена та Фрідріха Ніцше, численні *фортепіанні прелюдії*. Якими були ці твори – невідомо, оскільки вони не збереглися. Щоправда, пару *прелюдій (c-moll і es-moll)* Шимановський згодом включив до фортепіанного циклу *9 прелюдій op. 1*. Більш того, навіть досі невідомо, де їх було написано – в Тимошівці, Орловій Балці чи Єлисаветграді.

Дещо прояснити тут могло б дослідження музично-педагогічної системи двоюрідного дядька Шимановського по материнській лінії, відомого піаніста-педагога Густава Нейгауза (Нейгаузи належали до числа сполонізованих німців, рід яких походив десь із-над Рейна), в якого він учився в Єлисаветграді й мав шанс стати (але не став) видатним піаністом, як стали товариші Кароля – діти Густава Нейгауза Наталя та Генрик (тоді ще Гаррі, а потім під час викладання в Київській і Московській консерваторіях його називали Генрих), згодом у свою чергу вчителі теж вихідців з України Святослава Ріхтера, Емілія Гіллельса та інших світових зірок фортепіанного виконавства¹⁴. Як згадував Я. Івашкевич, сам композитор неодноразово відзначав вплив Густава Нейгауза на становлення його мистецької особистості¹⁵. Взагалі вивчення діяльності приватної музичної школи Густава Нейгауза в Єлисаветграді важливе також з погляду історії українсько-польських взаємин¹⁶.

Доповнити картину формування композитора як митця могло б і дослідження книжок з родинної бібліотеки Шимановських: частина їх знаходиться у бібліотеці ім. Д. Чижевського в Кіровограді, інші можна було б спробувати розшукати у м. Калузі в Росії, де проживала дочка мешканки Єлисаветграда Софії Дирди, якій у 1919 р. відійшла частина єлисаветградського будинку Шимановських.

І все ж магістральним напрямом вивчення дитячих та юнацьких років Шимановського є пошук джерел – нот, листів, фотографій та інших документів. Поки що вони знайдені далеко не всі.

Незрівнянно більше відомостей збереглося про 2-й етап українського періоду життя польського композитора – 1901-1919 рр. Адже зусиллями Т. Хиліньської знайдено й опубліковано листування, спогади рідних і близьких композитора, літературні твори, зрештою ту частину композиторської спадщини зазначеного періоду, що збереглася.

Одним з важливих напрямів дослідження цього етапу видається пошук насамперед загублених творів композитора – *“Саломеї”* для сопрано й оркестру на вірші теж “млодопольського” поета Яна Каспровича ор. 6, *Тріо для скрипки, віолончелі та фортепіано ор. 16*, *кантати “Атава” ор. 38* на вірші вже згадуваної молодшої сестри композитора З. Шимановської та тих решток філософського роману *“Ефеб”*, що їх ще не вдалося віднайти.

2-м напрямом могло б стати якнайширше висвітлення зв'язків Шимановського з його оточенням в Україні, надто тими особами, кому він присвятив музичні композиції українського періоду. Таких осіб налічується всього 31: найбільше тут виконавців його творів (10), з-поміж яких було чимало друзів; трохи менше приятелів і знайомих (7) та родичів (5); поетів, на чій вірші писав музику (3); його варшавський

педагог, композитор Зігмунт Носковський, меценат князь Владислав Любомирський та музикознавець – перший біограф композитора Здзіслав Яхимецький.

Серед них тільки одна особа була українського походження – Наталя Давидова з відомого українського роду Гудим-Левковичів (їй Шимановський присвятив, як відомо, 2-гу *фортепіанну сонату*). Не випадково на вірші її чоловіка Дмитра Давидова, онука декабриста й родича великого російського композитора (щоправда, на чверть українця) Петра Чайковського, Шимановський написав 3 романси ор. 32 – і це було чи не єдиним зверненням композитора до віршів російською мовою. Саме Наталя Давидова (не плутати її з тезкою та однофамільцею – теж художницею приблизно того самого періоду) мала найбільший вплив на світогляд композитора. Адже вона вивела українське народно-ужиткове мистецтво на європейську арену й, можливо, відкрила як художниця новий напрямок у світовому авангардизмі, що виростав з особливостей української декоративної творчості¹⁷. (Її роботи до нас майже не дійшли – в запасниках Музею декабристів, О. Пушкіна та П. Чайковського в райцентрі Кам'янка Черкаської обл. зберігся виконаний сангіною чи олівцем у реалістичній манері портрет Сажина, економа маєтку чоловіка Наталі Дмитра, але цей портрет, на мій погляд, не відбиває її прагнення поєднати українські народні засади із світовим авангардом.) Можна припустити, що захоплення Н. Давидової українською народною культурою, музичні враження Шимановського від організовуваних нею селянських фольклорних концертів удома в с. Вербівка (нині – Кам'янського р-ну Черкаської обл.) стали одним з імпульсів до зацікавлення композитора у майбутньому фольклором польського Підгалля (до історії світової музики він увійшов насамперед як представник неофольклоризму поряд з композитором українського походження Ігорем Стравинським, угорцем Белою Бартоком, іспанцем Мануелем де Фальєю та ін.).

Радше всього саме через Н. Давидову Шимановський міг познайомитись і з її товаришкою за навчанням, відомою українською художницею-авангардисткою Олександрою Екстер.

На жаль, у київських нащадків Гудим-Левковичів (кілька з них поховано на центральній алеї Байкового цвинтаря) додаткової інформації, пов'язаної з Н. Давидовою, не виявилось.

У Кам'янці мешкали родичі Д. і Н. Давидових Лев Давидов з дружиною Маріанною, якій Шимановський присвятив поему "*Навзіка*" з *фортепіанного циклу "Метопи"* ор. 29¹⁸. У вже згадуваному Фонді Давидових Черкаського обласного архіву містяться господарські документи, що стосуються, наприклад, купівлі М. Давидовою земель на Красносільському хуторі в якогось міщанина Миколи Миколайовича

Білокопитова або зобов'язань родича Шимановських Едварда Росцішевського перед Л. Давидовим, починаючи від 1911 р., упродовж 6-ти років у маєтку Росцішевських у с. Косара (нині – Косарі Кам'янського р-ну Черкаської обл.) щороку засівати від 50-ти до 100 десятин землі білим цукровим буряком для Кам'янської цукроварні Давидових¹⁹. У с. Косара зберігся 2-поверховий з великим підвалом будинок Росцішевських з розбитим навколо мальовничим парком, уже в советські часи перебудований під сільську лікарню. Принаймні ще 1981 р. інтер'єр будинку включав мистецькі каміни та сходи чорного дерева.

Логіка викладу матеріалу підвела до визначення 3-го, на мій погляд, перспективного напрямку дослідження цього етапу життя і творчості Шимановського – глибокого вивчення обставин його перебування в тих українських містах і селах, де він писав свої твори. Зі спогадів сестри Зоф'ї, Я. Івашкевича та деяких інших джерел відомо, що, крім названих вище Тимошівки, Орлової Балки, Вербівки, Кам'янки, Сміли, Косари й, звісно, Єлисаветграда, композитор також бував у Києві, Львові, Одесі, Кривому Розі (Гданцівка), невеличких містечках Кальник на Житомирщині, Знам'янка на Кіровоградщині, Умань на Черкащині, селах Заруддя (зараз Оратівського р-ну Вінницької обл.), Рижавка (Уманського р-ну Черкаської обл.), Дахнівка (Черкаського р-ну Черкаської обл.), Хрінівка (Іллінецького р-ну Вінницької обл.), Бандурово (Кам'янського р-ну Черкаської обл.), Дібрівка (тодішня Рейментарівка) та Верхня Оситнячка (обидві тепер належать до Новомиргородського р-ну Кіровоградської обл.), а також Ситківці (на Житомирщині) та Криниця (на Лемківщині – нині Польща), під Галичем, можливо, в Чернівцях та Бродах, планував, але не зміг побувати на Гуцульщині – у Ворохті, Жаб'юму, Яремчі, долині Прута²⁰.

Відомо, що поява скрипкових творів Шимановського пов'язана в основному із с. Заруддя, де мешкав знайомий композитора, музичний меценат, цукро заводчик та піаніст-аматор Юзеф Ярошинський. У нього часто гостював друг Шимановського, виконавець майже всіх прем'єр його скрипкових творів, видатний польський скрипаль Павло Коханський (народився в Одесі під прізвиськом Каган, в дитячому віці його вихрестив відомий варшавський диригент і скрипаль Еміль Млинарський), згодом певний час професор Київської консерваторії²¹. Нерідко до них приєднувався й Шимановський, в результаті чого там виникли скрипковий цикл *“Міфи”*, частково *Перший скрипковий концерт*, *Ноктюрн* і *Тарантела*. *Тарантелу* почасти написано в с.Рижавка (після пляшки доброго коньяку) й присвячено її господарю – іншому другові композитора – Августу Іваньському. А прем'єра *“Міфів”* у виконанні П. Коханського відбулася в Умані на добродійному концерті у фонд Товариства допомоги жертвам війни. Там само, в Умані, 1916 р. під час

прогулянки алеями “Софіївки” – одного з наймальовничіших парків Європи – народилася головна партія 1-го струнного квартету. Питання перебування Шимановського в Зарудді, Рижавці та Умані ще зовсім не досліджене й потребує пильного вивчення.

Натомість елісаветградські роки Шимановського, порівняно з іншими містами України, висвітлені найкраще, тож на періоді навчання в місцевому Реальному училищі, а згодом – Першій світовій війні, детально спинятися не варто. Лише зауважу, що під час громадянської війни він то працював задля грошей заступником голови музичної секції Елісаветградського відділу народної освіти (МУЗО), виступаючи разом з Генр. Нейгаузом з концертами (при більшовиках), то публікував антисоветські статті (при денікінцях). Загальновідомо, що там він написав фрагменти *1-го струнного квартету*, вокальний цикл “*Чотири пісні*” на вірші Рабіндраната Тагора та “*Пісні божжевільного муєдзина*” на вірші Я.Івашкевича, а також літературний твір – філософський роман “*Ефеб*”²². За участю скрипаля Віктора Гольдфельда (згодом проф. Київської та Мінської консерваторій), композитор зробив там *транскрипції* (гармонізував і переінструментував) для скрипки і фортепіано *3-х сольних-скрипкових каприсів Н. Паганіні*. Менш відомо, що в Кіровоградському музеї музичної культури ім. Кароля Шимановського (у будинку, поруч з яким мешкали Шимановські, але його вже кілька років реконструюють) збереглися видання Каприсів Паганіні з власноручними олівцевими позначками Шимановського. Вивчення цих нот може принести цікаві результати.

Лише один-єдиний твір Шимановський написав у Києві – *поему “Острів сирен” з фортепіанного циклу “Метопи”*, хоч і провів там разом з родиною три воєнні зими 1915-1917 рр. Враховуючи пропозиції Шимановському від композитора польського походження Рейнгольда Глієра, тодішнього ректора Київської консерваторії, викладати в ній та від Леона Ідзіковського, нотовидавця, – публікуватися в його музичному видавництві в Києві, логічно припустити наявність листування Шимановського з Глієром та Ідзіковським, але його поки що не знайдено. Листування з Глієром варто шукати в Росії, зокрема, Москві, де він згодом був проф. Московської консерваторії, а з Л. Ідзіковським, за словами Т. Хилінської, – у Львові (у Польщі архіву Ідзіковського знайти не вдалося). Щоправда, думкам і судженням Шимановського, викладеним у листах, як слушно вважав І. Белза, не завжди можна довіряти.

Тепер про київські адреси Шимановського. Досі відомо три – в розпал Першої світової війни квартири на вул. Левашовській (тепер Шовковична), 11²³, і Рейтарській, 17, кв. 7, та номер у “Гранд Отелі” (нині – Національна музична академія України, донедавна Київська

консерваторія) на вул. Миколаївській (тепер – архітектора В.Городецького, до речі, теж поляка)²⁴. Однак, встановити, чи збереглися перших два будинки, поки що не вдалося. Натомість пощастило віднайти кілька київських адрес згадуваних вище Д. і Л. Давидових 1908-1911 рр. та 1914 р., які щороку знімали для своїх родин нові помешкання. Цікаво, що ці адреси знаходяться поряд з адресами Шимановських. Якщо композитор приїздив у цей період до Києва (1910 р. він планував опублікувати у видавництві Л.Ідзіковського *фортепіанну Фантазію*²⁵), то ймовірно припустити, що 1908 р. відвідував Д. і Н. Давидових за адресою Левашовська, 29, та Л. і М. Давидових на Рейтарській, 13. Адже він був змушений (хоч і не завжди охоче) провадити в Києві активне світське життя. Наступного року Л. і М. Давидови мешкали на Рейтарській, 25, а 1911 р. – на Трьохсвятительській, 20²⁶. Н. Давидова в листі до К. Шимановського від 18 лютого 1914 р. подає ще одну адресу – Севастівська (?), 29. Можливо, вона також приводила Шимановського до названої вище художниці О.Екстер, яка мешкала тоді на вул. Фундуклеївській (тепер – Б. Хмельницького) напроти споруди Оперного театру. Не міг не заходити композитор і до вже згаданого Ю. Ярошинського, який, за словами видатного польського піаніста Артура Рубінштейна, мав у Києві родинний будинок²⁷. Варто з'ясувати його адресу.

Якщо Шимановський приїжджав до Києва перед 1897 р. і в 1918-1919 рр. (щоправда, останнє дуже сумнівно), то логічно припустити, що він бував і в сім'ї своїх родичів по батьковій лінії Блюменфельдів (вони належали до числа сполонізованих австріяків). Адже всі п'ятеро братів і сестер, батько яких, Михайло, став одним із засновників гімназії в Єлисаветграді, теж славились як музиканти. Зокрема, зі своїм двоюрідним дядьком Феліксом він мав не лише родинні, а й музичні зв'язки. На жаль, їхнє листування поки що не віднайдене (варто ретельно пошукати у Москві й Санкт-Петербурзі), але залишилися відомості про багаторазові зустрічі дядька з небожем, що, зазвичай, завершувалися спільним музикуванням. Фелікс Блюменфельд – у 1870-х рр. теж учень Густава Нейгауза (за останнього вийшла заміж рідна сестра Фелікса Марта, відтак родичі Шимановського по материнській і батьківській лініях поріднилися) – визначний піаніст, диригент, композитор та педагог, учитель світової слави піаністів Володимира Горовіца, Марії Грінберг, Олександра Дубянского, диригента Олександра Гаука та ін. У 1918-1922 рр. він очолював Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка в Києві та одночасно працював професором Київської консерваторії. Рідний брат Фелікса Станіслав Блюменфельд, піаніст і педагог, наприкінці ХІХ ст. очолював у Києві

відому власну приватну Музичну школу, але помер, коли Шимановському було лише 14 років²⁸.

Завдяки Т. Хиліньській можна стверджувати, що твори композитора неодноразово виконувалися в Києві – і в концерті у фонд Товариства допомоги жертвам війни²⁹, і на сцені Польського театру в Києві³⁰. В концерті 5 квітня 1915 р. прозвучали скрипкові композиції – *Соната оп. 8*, *Романс оп. 23* та *"Джерело Аретузи"* з циклу *"Міфи"*: партію фортепіано виконував автор³¹. Однак, київські сторінки Шимановського прочитано далеко не всі.

Так само ще не досить досліджене перебування композитора у Львові, хоч там він і не завершив жодного твору. Але за далеко не вичерпними підрахунками впродовж 30-ти років (1903-1933) Шимановський приїздив до Львова щонайменше 15 разів. І це не випадково, бо, по-перше, там мешкала його інша сестра, відома співачка Станіслава Корвін-Шимановська (на відміну від неї, композитор не вживав шляхетського долучника до прізвища, хоч і мав на це право), а, по-друге, порівняно з іншими зазначеними містами його твори у Львові виконувалися (в т.ч. і вперше) найчастіше³².

Якщо у Львові Шимановський бував і після 1919 р., бо Львів аж до 1939 р., як відомо, входив до складу Другої Речіпосполитої (він вочевидь вважав його містом більш польським, аніж українським), то на решту України не приїжджав уже ніколи. Щоправда, ще за життя композитора в Харкові й Києві виконувалася його музика. Так, у Харкові 31 січня 1934 р. відбувся симфонічний концерт з творів тогочасних польських композиторів. Разом з опусами друга Шимановського, польського композитора й диригента Гжегожа Фітельберга (він диригував концертом) і Кароля Ратгауза прозвучали також композиції Шимановського – *4-та симфонія* (партію солюючого фортепіано виконував Олександр Каменський з Ленінграда, тепер – Санкт-Петербурга) й балет *"Гарнасі"* (в концертному виконанні й без короткої фінальної, 3-ї картини). Концерт пройшов з успіхом, але контекст його був трагічним. Адже напередодні, в 1932-1933 рр., як відомо, в Україні лютував Голодомор. Шимановський, щоправда, міг цього й не знати, бо факт Голодомору, звичайно, приховувався офіційними Москвою і Києвом. Відповідно, не досить щирою була й рецензія на концерт відомого українського композитора Пилипа Козицького, який, високо оцінюючи твори Шимановського, в той же час чомусь віднайшов паралелі (в трагічному світосприйманні й фольклоризмі) з музикою Чайковського. Річ у тім, що Козицький, в атмосфері тогочасної "боротьби з модернізмом у музиці", що панувала в Советському Союзі, іншим чином просто не міг дати належну оцінку

творам Шимановського, які, звичайно ж, репрезентували стиль музики ХХ, а не ХІХ ст.³³

Після названого концерту у виконанні в Україні творів К.Шимановського настала велика пауза, пов'язана з насаджуванням советською ідеологією методу "соціалістичного реалізму" в музиці. Крига скресла під час "хрущовської відлиги", в 1962 р., коли до 80-річчя польського композитора І. Блажков організував концерт з його творів у Великому залі Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського. Переднє слово виголосив основоположник української композиторської школи ХХ ст., видатний композитор і водночас член правління, один із засновників Українського відділення Товариства радянсько-польської дружби Борис Лятошинський (текст переднього слова поки що, на жаль, віднайти не вдалося). Пізніше, на філармонічних сценах фортепіанні твори польського композитора почала виконувати проф. Львівської державної консерваторії, піаністка Марія Тарнавецька. Згодом музичні опуси Шимановського почали входити до екзаменаційних програм студентів і випускників українських консерваторій. А наприкінці 1990-х – на поч. 2000-х рр. усі скрипкові інструментально-ансамблеві твори композитора виконали в концертах і записали на компакт-диск заслужені артисти України, лауреати міжнародних конкурсів скрипаль Олесь Семчук і піаністка Ганна Середенко, які, до того ж, отримали спеціальний приз за виконання його музики на одному з міжнародних конкурсів у Великій Британії. Не можна тут не згадати й про гастрольний концерт у Колонному залі Київської філармонії 1982 р. видатного піаніста ХХ ст. С. Ріхтера, котрий, будучи, як і його вчитель Генрих Нейгауз, популяризатором музики польського композитора, виконав його 2-гу фортепіанну сонату, присвячену, як уже зазначалося, Н. Давидовій, у рамках Року Шимановського, проголошеного ЮНЕСКО.

Кілька слів про Одесу. Шимановський там не написав жодного твору, але наприкінці літа – на поч. осені 1918 р. обговорював з Я.Івашкевичем деталі лібрето своєї опери "*Король Ротер*", що її по праву тепер вважають однією з найкращих опер ХХ ст. А тоді разом з матір'ю й сестрою композитор відпочивав у згаданих вище Л. і М. Давидових на 8-й станції Середнього Фонтану, котрі знімали дачу Шварців. Варто встановити, чи зберігся цей будинок.

Одеську адресу опубліковано у фундаментальному виданні кореспонденції Шимановського українського періоду, зібраній і ґрунтовно науково опрацьованій Т. Хилінською³⁴. Незважаючи на те, що перші виявлені листи датовано 1903 р., а регулярне листування вдалося зібрати тільки від 1905 р., виняткова ретельність при підготовці цього унікального видання дозволяє спробувати скласти хронологічні таблиці

українського періоду життя і творчості Шимановського, на зразок тих, котрі зробив польський музикознавець, один з його біографів Станіслав Голяховський³⁵. Такі таблиці стали б вагомим підґрунтям для написання біографічної монографії *“Король Шимановський і Україна”*.

Тож дослідженість біографічного рівня зв'язків Шимановського з Україною хоча й рясніє прогалинами, та все ж явища й факти піддаються логічному поясненню та осмисленню.

Далеко не завжди однозначний результат дає вивчення їх творчого рівня.

Щоправда, це не стосується його **естетико-культурологічного аспекту**. Необхідним тут видається новий аналіз відомих творів Шимановського того періоду під кутом зору типології індивідуального композиторського стилю в контексті європейських музично-естетичних напрямків, стилів та течій. Щодо останнього усталеної думки поки що не вироблено. Одні вбачають вплив Ріхарда Штрауса, а інші це заперечують; дехто знаходить вплив імпресіонізму, а хтось цього не бачить, і т.ін.

Цікавим тут могло би стати порівняння музичних творів Шимановського та композиторів – його сучасників – на ту саму тематику. Наприклад, звернення до давньогрецького міфу про Деметру та її дочку Персефону 3-х митців – Шимановського, Ігоря Стравинського та українського композитора польського походження Івана Рачинського (симфонічна сюїта *“Елевзінські містерії”*). Не менший інтерес викликає також порівняння й визначення причин впливу музики О. Скребіна на поч. 20-го ст. на ранні твори як Шимановського³⁶, так і видатних українських композиторів Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, згодом В. Косенка та ін.

Комплексного аналізу (з участю філософів, естетиків та літературознавців) потребує й літературна спадщина композитора, зокрема опубліковані Т. Хиліньською фрагменти складного багатогранного філософського роману Шимановського *“Ефеб”*, написаного в Єлисаветграді³⁷.

Інший аспект творчого рівня становить звернення Шимановського до української музичної культури. В дотеперішній літературі існують 5 згадок про використання композитором українських музичних джерел у творах досліджуваного (а одного разу – й пізнішого) періоду творчості (з певним застереженням до нього належить і опера *“Король Ротер”*): 3 – в Я. Івашкевича, 2 – у польського диригента Станіслава Чижовського.

Я.Івашкевич у повісті *“Сади”* (*“Ogrode”*) твердив, що Шимановський не лише збирав, а й робив обробки українських народних пісень у

Тимошівці, де якимось узимку переховувався під час епідемії³⁸. Чи це дійсний факт, чи витвір фантазії Івашкевича міг би підтвердити хіба що сам письменник, якого вже немає в живих. Радше за все наведений факт є фантазією письменника, в якого художній домисел часом переважав над історичною правдою. Тим більше, що "Сади" – це художній твір, а не історична праця.

Поки що не вдалося знайти підтвердження також іншим 2-м фактам, наведеним Івашкевичем у його хоча й художньому, але біографічному та водночас музикознавчому творі "Шопен" і в одній із статей – буцімто композитор звертався до українського музичного фольклору в "Колисковій Роксани" з опери "Король Ротер" та на початку 2-ї частини 2-го струнного квартету, щоправда, написаного вже пізніше, у польський період³⁹.

4-та згадка міститься в згодом опублікованій доповіді С. Чижовського на варшавській науковій сесії 1962 р. до 80-річчя від дня народження Шимановського. Тоді доповідач зауважив, що в основі *Пісні Роксани з опери "Король Ротер"* лежить українська народна пісня "Ой у полі та корчомка стоїть"⁴⁰. В існуючих опублікованих фольклорних збірках пісні під такою назвою знайти не вдалося. Водночас з'ясувалося, що Чижовський спирався не на фольклорні збірки, а на власний слуховий досвід, і тривалий час було не відомо, чи не підвела його музична пам'ять. Тільки через понад 35 років поталанило виявити інтонаційну (але не ритмічну) спорідненість мелодичної лінії названого фрагменту опери з мелодією відомої української народної пісні "Ой хмелю мій, хмелю"⁴¹. Чи знав про це сам Шимановський, остаточно визначити навряд чи вдасться, але окремі факти дозволяють дійти висновку, що таке не виключено. Річ у тім, що у своєму пізнішому балеті "Гарнасі" композитор звертався до підгальського варіанту польської народної пісні "Хміль" ("Chmiel") – її називали одним з найдавніших зразків польського музичного фольклору, котрий дійшов до нашого часу⁴². Тож чи не міг композитор вважати й українського "Хмеля" (хай і помилково) щасливо врятованою архаїкою, інтерес до якої саме тоді почав у нього пробуджуватися? Але, звичайно, таке міркування залишається тільки непідтвердженим припущенням.

У тій самій доповіді С. Чижовський також твердив (остання, 5-та згадка), що візантійські хори в "Королі Ротері" нав'язні враженнями від відвідин композитором православної церкви в Тимошівці⁴³ (на жаль, уже наприкінці 1980-х – на поч. 1990-х рр. цю дерев'яну церкву по-варварському розібрали). Гадаю, таке припущення не є безпідставним. Але з таким самим успіхом Шимановський міг почути православну духовну музику і в інших церквах, у т.ч. у Росії, де він неодноразово бував.

Тож усі 5 згадок про звернення композитора до українських музичних джерел поки що не знайшли свого остаточного підтвердження. Інших випадків такого звернення до сьогодні не виявлено.

Отже, існуючим фактам не суперечить такий висновок – в український період Шимановський свідомо не звертався до української музичної культури⁴⁴, що, зрештою, впливало з його тодішніх ідейно-естетичних позицій. Скоріш за все композитор писав музику, опираючися навоколишній інтонації. Відкриваючи нову добу в польській музиці, він, можливо, хотів заперечити відому традицію польського сентименту до української пісні, ширше – культури, що спостерігався в XIX ст.

Натомість зв'язки музики Шимановського з українським фольклором вдалося знайти в його пізніших творах, написаних уже після остаточного переїзду з України до Польщі (1920-1933). Але уважніший аналіз таких зв'язків теж не дав підстав твердити, що композитор свідомо звертався до українського фольклору⁴⁵.

У цих зв'язках виділяються 2 типи. 1-й характеризується тим, що вони мало начебто *безпосередній* характер. Так, виявлено початкові інтонації поширеного на Київщині українського народного плачу “*Ой мамочко, мамочко моя*” у вокальній партії середнього розділу 1-ї частини кантати “*Stabat Mater*” Шимановського; лемківської колискової “*Люляй же мі, люляй*”⁴⁶ у темі, що відкриває фінальну, 6-ту частину тої самої кантати [цю тему сам композитор вважав “найпрекраснішою мелодією, котру (йому. – А. К.) вдалося будь-коли створити”⁴⁷]; а також притаманну українському гуртовому співові розвинуту хорову поліфонічну фактуру народно-підголоскового типу (у польському фольклорі подібної немає) в одному з епізодів 2-ї частини названої кантати. Але у перших 2-х випадках не вдалося з'ясувати, чи існують інтонаційні аналоги зазначених плачу й колискової у польському фольклорі, а в 3-му – не визначено остаточно, на який гуртовий спів орієнтувався Шимановський: український чи російський, де на півдні теж існує розвинута народно-підголоскова поліфонія. Тож і тут факти звернення композитора саме до українського фольклору остаточного підтвердження не знайшли.

2-й тип цих зв'язків примітний тим, що вони мали *опосередкований* характер і здійснювалися через спорідненість фольклору України (надто Західної) з тими польськими, й особливо підгальськими піснями, до котрих звертався Шимановський у 1920-1933 рр.⁴⁸ Так, у фінальній, 3-й картині балету “*Гарнасі*” композитор цитував підгальську пісню “*Powidz ze mi, powidz*”, інтонаційно близьку до відомої української народної “*Ой сивая зозуленька*” (особливо популярною є її обробка видатним українським композитором Миколою Леонтовичем) та, меншою мірою, до лемківської “*Ани ми не вечер*”⁴⁹. В основі

початкових тактів "*Гарнасів*" і, як вдалося встановити, "*Stabat Mater*" (в останній – у трансформованому вигляді) лежить мелодія підгальської "збуйницької" пісні "*Ej idzie sie Janicek*"⁵⁰, що за ритмічним малюнком наближається до українських лемківських – колискових "*Ей люляй мі, люляй*" і "*Ой сину мій, сину*", а також окремих тактів пісень "*Сіла муха на коноплі*" та "*А в неділю раз пальонку пию*"⁵¹. Підгальська "сороміцька" пісня "*Kieby było nie świtało*", котру Шимановський обробив і згодом використав у "*Гарнасах*", текстуально споріднена з лемківською менш фривольного змісту "*Ой же було не свитало*"⁵², а інтонаційно, як вважав відомий польський музикознавець, акад. Адольф Хибіньський, – з деякими гуцульськими піснями, зокрема, "*Танцювала лиска з вовком*" (надто в ритмічному плані) та з окремими угорськими⁵³, що, на думку відомого угорського композитора та етномузиколога Золтана Кодая, мають аж... китайське інтонаційне коріння (через монгольські, калмицькі, чуваські та близькі до угорських за угро-фінською спільнотою марійські пісні)⁵⁴. Існують також інші випадки такого типу⁵⁵.

Звертаючися до підгальських пісень, Шимановський не знав про їх спорідненість із піснями українських лемків, східних словаків-гірців та інших народів карпатсько-балканського регіону⁵⁶, вважаючи підгальські пісні **прапольськими**, що щасливо збереглися. Коли А.Хибіньський згодом пояснив йому помилковість таких поглядів, то, за його словами, в композитора зіпсувався настрій⁵⁷.

У сер. 1990-х рр. вдалося виявити інтонаційну спорідненість популярної польської пісні мазуркового плану "*Ułani, ulani*", що її обробку зробив Шимановський майже одразу після свого переїзду з України до Польщі, з відомою ліричною українською народною піснею "*Тече річка невеличка*"⁵⁸. Але чи знав про це композитор, знову ж таки залишається не відомим.

На окрему увагу заслуговують наукові праці українських дослідників, присвячені різним аспектам творчості К.Шимановського, не пов'язані або опосередково пов'язані із зв'язками польського митця з Україною. Першою ластівкою стала дипломна робота випускниці Київської консерваторії Галини Мокреєвої, присвячена *мазуркам* композитора; її було захищено на поч. 1960-х рр. Трохи пізніше опубліковано статтю про його фортепіанні твори вже згадуваної М.Тарнавецької⁵⁹, якій згодом відомий львівський композитор, диригент і педагог польського походження Адам Солтис передав авторські рукописи та фотокопії автографів чернеток творів Шимановського⁶⁰, що, можливо, виконувалися на концертах у Львові. Що ж до дисертаційних робіт, то спочатку в Ленінграді в сер. 1970-х рр. захистив кандидатську дисертацію, присвячену польському композиторові,

колишній львів'янин Едуард Волинський; згодом у Київській консерваторії 1988 р. – автор цих рядків; 1995 р. – харків'янин Олександр Сердюк; а 2001 р. – вже згадувана як піаністка, киянка Ганна Середенко⁶¹.

Таким чином, висвітлення зв'язків Шимановського з Україною (1882-1919), де він написав чи не половину своїх творів, сьогодні хвилює на неповноту, а подеколи – й на бездоказовість існуючих уявлень. На біографічному рівні це стосується насамперед дитячих та юнацьких років композитора (1882-1900), хоч істотні прогалини простежуються також стосовно етапу його мистецького становлення та творчої зрілості (1901-1919). Що ж до творчого рівня таких зв'язків, то доведених фактів свідомого звернення Шимановського до українських джерел поки що не виявлено. Існуючі в літературі щодо цього згадки (Я. Івашкевич, С. Чижовський) при перевірці не знайшли свого остаточного підтвердження. Натомість віднайдені мелодичні збіги з українськими народними піснями у пізніших творах композитора, написаних ним уже в незалежній Польщі, тобто після 1919 р., можуть пояснюватись інтонаційною спорідненістю фольклору України та Польщі.

Найперспективніші напрями дальших досліджень біографічного рівня зв'язків Шимановського з Україною полягають, на мій погляд, у:

- ретельній перевірці наявних фактів;
- пошуках невідомих джерел і документів, щонайменших відомостей про дитячі та юнацькі роки композитора, листування з Ф. Блюменфельдом, Р. Глієром та Л. Ідзіковським;
- вивченні музично-педагогічної системи Густава Нейгауза;
- пошукові й дослідженні книжок з родинної бібліотеки Шимановських;
- висвітленні контактів польського митця з тими особами (надто з Н. Давидовою), яким він присвячував твори досліджуваного періоду, та обставин перебування в тих місцевостях України, що в той чи інший спосіб пов'язані з написанням ним і публічним виконанням творів;
- складанні хронологічної таблиці життя і творчості Шимановського в Україні.

Що ж до творчого рівня таких зв'язків, то найважливішим тут є, гадаю:

- новий стильовий аналіз творів композитора (в т.ч. літературних) українського періоду в контексті тогочасних світових музично-естетичних напрямків (зокрема, і в Україні);
- пошуки доказів свідомого звернення ним у своїй музиці до українських джерел:

- вивчення "життя" в Україні творів композитора на театральних і концертних сценах, аудіо- й відеозаписах;

- історіографічне узагальнення тих наукових праць українських музичних теоретиків та практиків, що пов'язані з усім життям і творчістю Шимановського.

Дослідження всього цього дозволить майбутнім дослідникам написати фундаментальну монографію "*Кароль Шимановський і Україна*".

¹ Стаття являє собою доповнений та перероблений варіант опублікованої ст. у зб.: Шимановський і Україна: Матеріали наук. конф., Кіровоград, 28-30 вер. 1993 р. /Наук. ред., передм. А.П.Калениченко. – Кіровоград, 1998. – С. 6-20.

² Див. напівсерйозну ст.: Калениченко Анатолій. Чи можна вважати Кароля Шимановського також українським композитором? // Українська тема у світовій культурі: Наук. вісник МАУ. – Вип. 17. – Київ, 2001. – С. 314-322.

³ *Jachimecki Zdzisław*. Karol Szymanowski. Rys dotychczasowej twórczości // *Przegląd Współczesny*. – 1927. – Nr. 60, 61, 62; *Golachowski Stanisław*. Karol Szymanowski. – Warszawa: Czytelnik, 1948. – 121 s. (монографію перевидано рос. мовою у кн.: *Голяховский Станислав*. Кароль Шимановський / *Ивашкевич Ярослав*. Встречи с Каролем Шимановским (фрагм.) / Пер. с польск. *Ирина Свирида*; Вступ. ст. и общ. ред. *Игорь Бэлза*. – Москва: Музыка, 1983. – С. 1-112); *Łobaczewska Stefania*. Karol Szymanowski. – *Życie i twórczość (1882-1937)*. – Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne (далі – PWM), 1950. – 667, 57, 40, 28 s.; *Chomiński Józef Michał*. Studia nad twórczością Karola Szymanowskiego. – Kraków: PWM, 1969. – 351 s.; *Chylińska Teresa*. Szymanowski i jego muzyka. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1980. – 147 s.; *ii ж.* Szymanowski: [Album]. – Kraków: PWM, 1962. – 231 s.; *O Karolu Szymanowskim: Antologia / Opracował Zdzisław Sierpiński*; Wybór ilustracji *Elżbieta Jasińska-Jędrosz*. – Warszawa: Interpress, 1983. – 216 s.; *Maciejewski Bogusław M.* Karol Szymanowski, his life and music. – London, 1967; *Przybylski Tadeusz*. Karol Szymanowski (1882-1937). – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum, 1977. – 34 s.; *Waldorff Jerzy*. Serce w płomieniach: Opowieść o Karolu Szymanowskim. – Warszawa: Iskry, 1980. – 120 s.; *Волынский Эдуард*. Кароль Шимановский, 1882-1937: Краткий очерк жизни и творчества: Популярная монография. – Ленинград: Музыка, 1974. – 88 с.; *Michałowski Kornel*. Katalog tematyczny dzieł i bibliografia. – Kraków: PWM, 1967. – 348 s.; *його ж.* Karol Szymanowski: Bibliografia, 1967-1991. Dyskografia, 1981-1991 / Towarzystwo Muzyczne im. Karola Szymanowskiego w Zakopanem. – Kraków: Musica Jagellonica, 1993. – 163 s.; *Szymanowska Zofia*. Opowieść o naszym domu. – Kraków: PWM, 1980 (1-ше вид. – Lwów: Książnica-Atlas, [1935]). – 123 s.; *Iwaszkiewicz Jarosław*. Spotkania z Karolem Szymanowskim. – Kraków: PWM, 1976 (1-ше вид. -

1947). – 108 s. (спогади Я. Івашкевича частково перевидано рос. мовою в кн.: *Станислав Голяховский. Кароль Шимановский / Ярослав Ивашкевич. Встречи с Каролем Шимановским.* – С. 113-125); *його ж.* Książka moich wspomnień. – Kraków-Wrocław: Wydawnictwo Literackie, 1983. – 423 s.; *Кароль Шимановский: Воспоминания, статьи, публикации /* Ред. и сост. *И. Никольская, Ю. Крейнина.* – Москва: Сов. композитор, 1984. – 296 с.; *Юзефович В.* Наследник славных традиций // *Сов. музыка.* – 1978. – № 3. – С. 67-75; *Нестьев И.* Кароль Шимановский в России // *Сов. Музыка.* – 1962. – № 11; *Iwaszkiewicz Jarosław* // *Życie Warszawy.* – 1965. – 10/11 stycznia.

- ⁴ *Błażkow Igor.* Elizawietgradzkie lata // *Ruch Muzyczny.* – 1962. – Nr. 23. – S. 1-6; *його ж.* Reportaż z Tymoszwówki // *Там само.* – 1962. – Nr. 19. – S. 3-6; *Lewtonowa Olga.* Tymoszwówka jest piękna // *Там само.* – 1981. – Nr. 11. – S. 13-16; *Левтонова Ольга.* Портрет художника в письмах // *Сов. музыка.* – 1987. – № 4. – С. 94-101; *Michalewska Wanda.* O Karolu Szymanowskim na Ukrainie // *Przyjaźń.* – 1976. – Nr. 18. – S. 6-7, 16-17; *Калениченко Анатолій.* Кароль Шимановський і Україна // *Український календар.* 1982. – Варшава: УСКТ, 1982. – С. 111-113; *його ж.* Українські сторінки життя і творчості Кароля Шимановського // *Проблеми слов'янознавства: Міжвідомч. наук. зб.* – Львів, 1984. – Вип. 27. – С. 58-64; *його ж.* Украинские мотивы в творчестве К. Шимановского // *Узловые вопросы советского славяноведения: Тез. докл. и сообщ. IX Всесоюзной науч. конф. историков-славистов, Ужгород, 21-23 сент. 1982 г.* – Ужгород, 1982. – С. 309-310; *його ж.* Пам'ятні місця України, пов'язані з діяльністю Кароля Шимановського // *Тези доп. II респ. наук. конф. з істор. краєзнавства.*, 19-21 жовт. 1982 р., м. Вінниця. – Київ, 1982. – С. 284-286. Окрім згадуваних спогадів Я.Івашкевича і З.Шимановської, до мемуарної частини джерельної бази даної теми належать також колективний збірник спогадів про К.Шимановського (*Karol Szymanowski we wspomnieniach / Opracował Jerzy Maria Smoter.* – Kraków: PWM, 1974. – 394 s.) та мемуари А. Іваньського-мол. і Генріха Нейгауза (*Iwański Awgust. Jadwiga Spiessowa: Przyczynek biograficzny do prac o Karolu Szymanowskim* // *Ruch Muzyczny.* – 1947. – Nr. 5. – S. 13-14; *Нейгауз Г.Г.* Размышления, воспоминания, дневники. Избранные статьи. Письма к родителям. – М., 1975). Вагоме місце посідають окремі спогади, що не увійшли до наведеного збірника, про перебування Шимановського в Тимошівці того самого А. Іваньського, Р.Роговського, А. Росцішевської, Е. Шерментовського (*Iwański Awgust. W Tymoszwówce i dalej: Fragment pamiętnika* // *Świat.* – 1962. – Nr. 40. – S. 14-15; *його ж.* Wspomnienia 1881-1939. – Warszawa, 1968; *Rogowski Roman.* Do widzenia, stary domu! Z Dzikich Pól na Mazowsze. – Warszawa, 1980. – S. 79-85; *його ж.* Dwa spotkania z Karolem Szymanowskim // *Stolica.* – 1967. – Nr.18. – S. 12-13; *його ж.* Karnawałowe wspomnienie. – Там само. – 1962. – S. 24; *його ж.* Szymanowscy z bliska // Там само. – 1977. – Nr. 14/15. – S. 10-11; *Rościszewska Alina.* Okruchy // *Kierunki.* – 1960. – Nr. 39. – S. 7; *її ж.* W sprawie Tymoszwówki: [Полеміка з Е. Шерментовським] // Там само. –

1958. – Nr. 44. – S. 9; *Szermentowski Eugeniusz*. Tymoszkówka: Pepinieria artystów // Там само. – 1958. – Nr. 36. – S. 8-9). Викликають інтерес спогади знову ж таки А. Іваньського про перебування скрипаля П. Коханського й К. Шимановського та написання останнім скрипкових творів у Зарудді й Рижавці (*Iwański Awgust*. Zarudzie 1915-1916 // *Ruch Muzyczny*. – 1967. – Nr. 6. – S. 11-12; *Karol Szymanowski: Wspomnienia i impresje*: [A. Хибінський, А. Іваньський, А. Таубе та ін.] // *Muzyka Polska*. – 1937. – Z. 4. – S. 185-203). Цікавими є також спогади О. Віельгорського й А. Свідерської про роль Шимановського у культурному й зокрема концертному житті Києва (*Świdorska Alina*. Ze wspomnień o Karolu Szymanowskim // *Ruch Muzyczny*. – 1947. – Nr. 21. – S. 12-13; *Wielhorski Aleksander*. Ze wspomnień o Karolu Szymanowskim // *Zdrój* (Люблін). – 1946. – Nr. 6. – S. 6).
- ⁵ Див. зб.: Шимановський і Україна: Матеріали наук. конф. – 152 с.
- ⁶ *Chylińska Teresa*. Kiedy urodził się Karol Szymanowski // *Ruch Muzyczny*. – 1980. – Nr. 9. – S. 8-9. Для даної теми важливо, що до музичного оточення Шимановського входила й українська народна музика. Про одну з пісень – “Ой з-за гір, з-за гір вилітає сокіл” – згодом згадувала його сестра Зофія. Майбутній композитор з дитинства бачив український народний побут, чув мову й фольклор – прислів'я, казки, пісні, танці, можливо, й плачі, зокрема на похоронах його няньки, українки Софії, яку називав Зося (*Szymanowska Zofia*. Вказ. пр. – S. 7, 63-75, 105).
- ⁷ *Błażkow Igor*. Reportaż z Tymoszówki. – S. 4.
- ⁸ Черкаський обласний архів (далі – ЧОА). – Ф. 697. – Оп. 1. – Спр. 237. – Арк. 1.
- ⁹ Там само. – Арк. 7: Геодезическое описание, веденное землемером Черкасско-Чигиринского съезда мировых посредников Струговщиковым при съемке границы участка усадебной земли села Тимошевки, Киевской губернии, Чигиринского уезда, Александровской волости, выкупаемого на чиншевом праве отставным рядовым Иваном Артемовым Чоменком из владения дворянина Станислава Феликсовича Шимановского
- ¹⁰ Там само. – Ф. 315 (фонд Давидових). – Оп. 1. – Од. зб. 34. – Арк. 118, 120.
- ¹¹ *Chylińska Teresa*. O genealogii Karola Szymanowskiego // *Ruch Muzyczny*. – 1988. – Nr. 18. – S. 3-5; *Хилінська Тереса*. Бути поляком в Україні // Шимановський і Україна. – С. 24, 29, 31.
- ¹² *Лысенко Остап*. Николай Лысенко: Воспоминания сына. – Москва: Молодая гвардия, 1960. – С. 11-12.
- ¹³ ЧОА. – Ф. 421. – Оп. 1. – Од. зб. 1.
- ¹⁴ Звертає на себе увагу застенографована бесіда Генриха Нейгауза, присвячена Шимановському, що відбулася десь у 1940-1942 рр. (Нейгауз Г. [Великий польський музикант] // *Кароль Шимановський: Воспоминания, статьи, публикации*. – С. 24-32). Генріхові Нейгаузу, який був першим виконавцем *Варіацій на польську народну тему для фортепіано op. 10* композитора, той присвятив п'єсу “Блазень Тантріс” з фортепіанного циклу “Маски” *op. 34*; а його сестрі Наталі (Талі) Нейгауз, яка заграла

прем'єру *Першої сонати для фортепіано оп. 8*, – свої *фортепіанні Чотири етюди оп. 4*. Натомість їхній батько Густав Нейгауз переклав німецькою мовою вірші вокального циклу К. Шимановського *Чотири пісні на сл. Т. Міцинського оп. 11*.

- ¹⁵ *Iwaszkiewicz Jarosław*. Książka moich wspomnień. – S. 50. Винятково багатогранними були зв'язки (як в Україні, так і поза її межами) Кароля Шимановського з троюрідним братом по матері, відомим польським письменником і поетом Ярославом Івашкевичем, що вже ставали об'єктом спеціального дослідження (*Kofin Ewa*. Wokół sztuki: Karol Szymanowski // *Odra*. – 1918. – Nr. 12. – S. 72-77; *Golachowski Stanisław*. Szymanowski – Iwaszkiewicz // *Ruch Muzyczny*. – 1947. – Nr. 1. – S. 2-10; Nr. 2. – S. 5-10; *Boniecki Edward*. Spotkanie i więź – Iwaszkiewicz i Szymanowski // *Ogrody*. – 1990. – Nr. 2. – S. 31-44; *Радишевський Ростислав*. Вічне “Джерело Аретузи”: Передмова // Ярослав Івашкевич / Jarosław Iwaszkiewicz. Поезії / Роезје. – К., Бібліотека українця, 2000. – С. 35; *Калениченко Анатолій*. Ярослав Івашкевич і Кароль Шимановський: Доп. на Міжнар. наук. конф. “Ярослав Івашкевич і Україна”, Київ, 20-31 трав. 2000 р. (неопубл.)). Ставали вони й предметом принагідного розгляду (*Мальков М.П.* Музыкальные аспекты творчества Ярослава Ивашкевича // *Литература и музыка*. – Ленинград, 1975. – С. 224-226; *Opalski Józef*. „Sprawiedliwość w pięknie” czyli O muzyce w twórczości Jarosława Iwaszkiewicza // *Życie Literackie*. – 1980. – Nr. 10. – S. 3; Nr. 11. – S. 8; *Skarbowski Jerzy*. Literatura – muzyka: Zbliżenia i dialogi. – Warszawa, 1981. – S. 154-173). Але відомий щодо цього фактаж є напрочуд багатим та різноманітним і потребує в контексті даної теми окремої систематизації та узагальнення, особливо з урахуванням опублікованої Т. Хилінською в 1989 р. літературної спадщини композитора в галузі красномовного письменства (*Karol Szymanowski*. Pisma. – T. 2: Pisma literackie / Zebrała i opracowała *Teresa Chylińska*; Przedmowa: *Jan Błoński*. – Kraków: PWM, 1989. – 454 s.). Адже саме Я. Івашкевич відкрив світові Шимановського-письменника й поета, тривалий час очолював літературну секцію Товариства ім. К. Шимановського, а під час Другої світової війни врятував багато його рукописів. Письменник і поет був автором віршів деяких вокальних циклів і окремих творів Шимановського (зокрема “*Пісень божевільного муедзіна*” оп. 42), його співавтором при створенні лібрето опери “*Король Ротер*” оп. 46 композитора. Івашкевич перекладав польською мовою іншомовні вірші до багатьох його музичних опусів, зокрема й написаних в український період *Трьох пісень на вірші Дмитра Давидова* оп. 32, *Чотирьох пісень на вірші Рабіндраната Тагора* (з циклу “Садівник”) оп. 41; а з польської іншими мовами – музикознавчі праці Шимановського. Івашкевич палко популяризував музику троюрідного брата, виступаючи не лише як літератор, а й як музикознавець (цей факт мало відомий широкому загалові) – він написав понад 30-ти музикознавчих (у т.ч. наукову монографію) і музично-публіцистичних праць, присвячених композиторові та його творчості (не цурався навіть програмок до концертів і вистав).

Окрім зазначених вище спогадів про композитора, письменник нерідко згадував його у своїх художніх творах, а в трилогії "Честь і слава" зробив прототипом літературного героя Едгара Шиллера. Вплив Шимановського на формування творчих смаків молодшого родича важко переоцінити. Не випадково кількадесят віршів Івашкевича навіяні особистістю й музикою старшого троюрідного брата ("До Шимановського", "Слухаючи музику Шимановського", "Вступний сонет", "Дош" тощо), його конкретними музичними творами, у т.ч. українського періоду ("Джерело Аретузи", "Вітражі" – за мотивами фортепіанної п'єси "Блазень Тантрис" з циклу "Маски" ор. 34), своєрідною атмосферою Тимошівки ("Ще якось у Тимошівці", "Баркарола в Тимошівці", "Зьока такий вірш написала" тощо). Вони також обмінювалися присвятами своїх художніх творів: Івашкевич присвятив Шимановському, зокрема, вірші "Деметра" і вже згадуване "Джерело Аретузи" (в Україні композитор написав однойменні опуси), а згодом Шимановський Івашкевичеві з дружиною Анною – чотири фортепіанні мазурки (№ 13-16) з фортепіанного циклу "Двадцять мазурок" ор. 50. Беручи уроки в Київській консерваторії в 1915 р., письменник пробував компонувати музичні твори й показував їх Шимановському, але той вельми скептично оцінив композиторський хист троюрідного брата (*Iwaszkiewicz Jarosław. Moja lekcja kompozycji u Karola Szymanowskiego // Muzyka Polska. – 1939. – Z. 3. – S. 127-130*). Івашкевич також робив неодноразові, але безуспішні спроби схилити Шимановського до творчої співпраці з київським польським театром "Студіо" Станіслава Висоцької, де завідував літературною частиною. Театр розташовувався у будинку на вул. Мерингівський (тепер М. Заньковецької), що, на жаль, не зберігся. Щоправда, Шимановський нерідко приходив туди як гість, товаришуючи із сином С. Висоцької (*Iwaszkiewicz Jarosław. Stanisława Wysocka i jej kijowski teatr „Studo”*. – Warszawa, 1963).

¹⁶ Окремі цікаві спостереження щодо музично-педагогічних принципів Густава Нейгауза містяться в тезах: *Хурсіна Жанна. Кароль Шимановський і Генріх Нейгауз (до питання взаємостосунків) // Шимановський і Україна. – С. 110-112.*

¹⁷ Наталя Михайлівна Давидова - художниця, колекціонерка, перший голова Київського кустарного товариства (1906) – дочка українського шляхтича, великого поміщика Михайла Васильовича Гудим-Левковича (20.05.1848 – 20.01.1900) та відомої меценатки, організаторки художнього промислу Юлії Миколаївни Гудим-Левкович з роду Бахметєвих (1852? – після 1919), тітки відомого православного філософа Миколи Олександровича Бердяєва (1874-1948), старший брат якого, Сергій (1860, Київ – 06 (19).11.1914, Київ), був українофілом і писав добрі, хоч і не позбавлені абстрактної патетики та, на думку І. Франка, просвітницького моралізаторства, - вірші українською мовою. Бердяєви влітку, зазвичай, відпочивали у власному маєтку під Обуховим на Київщині, до яких нерідко приєднувалися й Гудим-Левковичі. Щоправда, підтвердженень фактові зустрічей К. Шимановського з Бердяєвими поки що не віднайдено, але

виключити його не можна. Н.Давидова мала також 2-х сестер – Марію і Олександру – та брата Павла, повітового предводителя Київського дворянства. Детальніше про Н.Давидову див. у працях: Коваленко Георгій. Наталія Давидова – друг и муза Кароля Шимановського // Шимановський і Україна. – С. 79-80; Нога О., Кодлубай І. Наталія Давидова: Від народної творчості до супрематизму // Нога О., Девдюк Т., Савицький Б., Бобош Я., Кодлубай І. Три всесвітньо не відомі постаті українського авангарду. – Львів, 1994. – С. 66-81; Шудря Євгенія. Подвижники народного мистецтва: Біобібліографічні нариси / За ред. М. Селівачова. – Зошит 1. – К.: Редакція вісника “АНТ”, 2003. – С. 21-22, 29-31. В останній праці вміщено нарис не лише про Н. Давидову, а й про Ю. Гудим-Левкович та інформацію про їхніх зазначених кровних родичів. Про С. Бердяєва див. гасло: *Погребенник Ф.П.* Бердяев Сергей Александрович // Українська літературна енциклопедія. – Т. 1. – К.: Гол. Редакція УРЕ ім. М.П. Бажана, 1988. – С. 152.

¹⁸ Детальніше про стосунки Шимановського з родиною Давидових див. ст.: Левтонова Ольга. Кароль Шимановский и семейство Давыдовых (некоторые наблюдения на основе писем и воспоминаний) // Шимановський і Україна. – С. 73-78.

¹⁹ ЧОА. – Ф. 315 (фонд Давидових). – Оп. 1. – Од. зб. 1. – Арк. 85, 96.

²⁰ Див. кн. і ст.: Iwaszkiewicz Jarosław. Spotkania z Szymanowskim; Szymanowska Zofia. Вказ. пр.; Z.M. Festywal w Krynicy // Głos Narodu. – 1933. – 29 sierpnia; Karol Szymanowski. Korespondencja: Pełna edycja zachowanych listów od i do kompozytora. – Т. 1: 1903-1919 / Zebrała i opracowała Teresa Chylińska. – Kraków: PWM, 1982. – S. 435; Makuszyński Kornel. Kartki z kalendarza. – Kraków, 1956. – S. 156; Szymanowski Karol. Z listów / Opracowała Teresa Bronowicz-Chylińska; Przedmową opatrzył Jarosław Iwaszkiewicz. – [Kraków]: PWM, [1958]. – S. 279.

²¹ П. Коханський відредагував партію скрипки фактично всіх скрипкових творів К. Шимановського, зробив скрипкові транскрипції “Пісні Роксани” з його опери “Король Рогер” ор. 46, “Танця” з балету “Гарнасі” ор. 55, пісні “Zarzyje, kupiu” з вокального циклу “Дванадцять курпівських пісень” ор. 58, був першим виконавцем Сонати для скрипки і фортепіано ор. 9, циклу скрипкових поем “Міфи” ор. 30, мав грати прем’єру Першого концерту для скрипки з оркестром ор. 35 (останнього не вдалося реалізувати, але скрипаль пізніше виконував твір у Парижі, Нью Йорку, Філадельфії та інших музичних центрах світу). Натомість К. Шимановський присвятив П. Коханському, якого називав найбільш музикальним скрипалем світу того часу, обидва свої скрипкові концерти (2-й – вже його пам’яті), Романс для скрипки і фортепіано ор. 23, перші дві транскрипції (з 3-х) для скрипки й фортепіано каприсів Н. Патаніні, а його дружині Зоф’ї – згадувані “Міфи”. Композитор слушно вважав, що вони з П. Коханським “ [...] створили в “Міфах” і [Першому скрипковому] концерті новий стиль, нову виразність скрипкової гри, річ під цим оглядом зовсім епохальну”, а П. Коханський “ [...] зробив для скрипки

щось на зразок того, що Шопен для фортепіано, показав необмежені нові можливості" (Dzieje przyjaźni: Korespondencja Karola Szymanowskiego z Pawłem i Zofią Kochańskimi / Opracowała Teresa Chylińska. - [Kraków]: PWM, [1971]. - S. 242-243). Шимановський написав також некролог на смерть свого друга-скрипаля (Szymanowski Karol. Pamięci Pawła Kochańskiego // Wiadomości Literackie. - 1934. - 4 lutego). Т. Хилінська зібрала й видала листування композитора з П. Коханьським та його дружиною (Dzieje przyjaźni. - 400 s.).

- ²² Детальніше про перебування К. Шимановського в Єлисаветграді див ст. і тези: Błażkow Igor. Elizawietgradzkie lata // Ruch Muzyczny; Юзефович Виктор. Назв. ст.; Полячок Олександр. Про традиції скрипкового виконавства і педагогіки в Єлисаветграді першої чверті XX століття, або До передісторії одного з єлисаветградських творів Кароля Шимановського // Шимановський і Україна. - С. 67-73; Дідич Г., Гейченко М. Кароль Шимановський і музичне життя Єлисаветграда // Там само. - С. 108-110. Назву дві статті Шимановського в єлисаветградській денікінській газеті "Война и мир", опубліковані за ініціалом Ш.: Ш. Что не умирает: К русской интеллигенции // Война и мир: Лит.-крит. газета. - 1919. - 6 сент.; його ж. История и миф // Там само. - 4 окт. Наведу назви також 3-х рецензій на концертну діяльність польського митця в Єлисаветграді у складі більшовицького МУЗО партнера Шимановського в цих концертах, українського й російського композитора-авангардиста (урбаніста) Володимира Дешевова, опублікованих під псевдонімом Пелеас у місцевій газеті "Голос Юга": Пелеас. Вечер камерной музыки // Голос Юга. - 1918. - 3 янв.; його ж. Об ожидаемом концерте // Там само. - 3 мая; його ж. Концерт К. Шимановского и В. Гольдфельда // Там само. - 11 мая. Більшість творів у програмі останнього рецензованого концерту, що відбувся 25 травня в залі Окружного суду, становили твори Шимановського, котрі він виконував і як соліст (Менует із Сонати № 1 ор. 8, Сарабанда й Фуга із Сонати № 2 ор. 21, п'єси з фортепіанних циклів - Етюд es-moll з Чотирьох етюдів ор. 4, два Етюда з Дванадцяти етюдів ор. 33, дві Прелюдії з Дев'яти прелюдій ор. 1, "Серенада Дон Жуана" з "Масок" ор. 34), і як ансамбліст у дуеті із скрипалем В. Гольдфельдом (Соната ор. 9, дві транскрипції Каприсів Паганіні - D-dur і a-moll), з яким загравав також твори інших композиторів (Концерт П. Чайковського, Інтродукцію і Тарантелу П. Сарасате, твір Р. Вагнера в скрипковій транскрипції А. Вільгельмі); натомість Гольдфельд без Шимановського виконав Чакону Й.С. Баха для скрипки соло. 20 липня 1919 р. одночасно відбулося 2 денних концерта-мітинга за участю оркестру: в 1-му, в Залі ім. Леніна, взяли участь К. Шимановський, Генр. Нейгауз, Л. Балановська, О. Гарін та Я. Зав'ялов; а в 2-му, в аудиторії Ельворта - В. Дешевов, Є. Борщ-Бургіна, Л. Княжич, О. Лип'янський та О. Урбан-Волковицька.
- ²³ Iwaszkiewicz Jarosław. Spotkania z Szymanowskim. - S. 58.

- ²⁴ Karol Szymanowski. Korespondencja. T. 1. – S. 495; Шимановский Кароль. Избранные статьи и письма / Сост., перевод и коммент. А. Фарбиштейна. – Ленинград, 1963. – С. 148-149.
- ²⁵ Michałowski Kornel. Karol Szymanowski: Katalog tematyczny dzieł i bibliografia. – S. 54.
- ²⁶ ЧОА. – Ф. 315 (фонд Давидових). – Оп. 1. – Од. зб. 34. – Арк. 70, 102, 127.
- ²⁷ Rubinstein Artur. Moje młode lata. – Kraków: PWM, 1986. – S. 304. Артурові Рубінштейну – першому виконавцю Другої фортепіанної сонати оп. 21 та (разом із скрипалем П. Коханьським) Скрипкової сонати оп. 9 К. Шимановського – останній присвятив Варіації для фортепіано b-moll оп. 3, п'єсу "Серенада Дон Жуана" з фортепіанного циклу "Маски" оп. 34, а після остаточного переїзду до Польщі – перші чотири мазурки з циклу Двадцять мазурок для фортепіано оп. 50. Вірогідність відвідин у Києві К.Шимановським Ю. Ярошинського дуже висока, оскільки в скрипкових концертах у Києві й Умані вони (в Умані до них як піаніст приєднався А.Іваньський) акомпанували на фортепіано П. Коханьському. Див. кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – T. 1. – Ilustracja 219.
- ²⁸ Детальніше про родину Блюменфельдів див. у ст.: Iwaszkiewicz J. O rodzinie Blumenfeldów // Ruch Muzyczny. – 1946. – Nr. 13/14. – S. 23-25.
- ²⁹ Szymanowski: [Album]. – S. 80.
- ³⁰ Програма концерту, що відбувся 11/24 лютого 1916 р., включала 8 пісень К. Шимановського з акомпанементом автора. Виконувалися також вокальні твори багатьох інших композиторів, у т. ч. колеги Шимановського за Видавничою спілкою молодих польських композиторів (це угруповання ще називали "Молодою Польщею у музиці") Мечислава Карловича й авторів опублікованих через багато років спогадів про перебування Шимановського в Києві – Владислава Бурката та Олександра Вієльгорського (останній акомпанував при виконанні власних композицій). Концерт прорецензував у газеті "Dziennik Kijowski" від 13/26 лютого 1916 р. уже згадуваний у зв'язку з концертами через 3 роки в Єлисаветграді композитор Володимир Дешевов, цього разу за ініціалами W.T.D. (у кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – T. 1. – S. 461).
- ³¹ В концерті, що відбувся в залі Купецького зібрання (тепер – Колонний зал ім. М.В. Лисенка Київської філармонії), звучала скрипкова музика Шимановського у виконанні П. Коханьського, якому при виконанні своїх опусів акомпанував автор, а творам інших композиторів – вже згадуваний меценат, цукрозаводчик, власник Заруддя Юзеф Ярошинський, котрий, до речі, подарував П. Коханьському скрипку Страдиварі. Концерт знову прорецензував той самий В. Дешевов (W.T.D. Z teatru i sztuki: Koncert Karola Szymanowskiego i P. Kochańskiego // Dziennik Kijowski. – 1915. – 8/21 kwietnia; фотографії статті Дешєвова та афіші рецензованого концерту – останню знайшла Т. Хилінська – вона опублікувала в кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – T. 1. – Ilustracje 219-221). З тими самими виконавцями, до яких приєднався й А. Іваньський, через 5 днів зусиллями Комітету Уманського відділу Товариства допомоги жертвам війни відбувся

концерт в Умані, звідки всі концертанти (можливо, за винятком А. Іваньського) виїхали до Заруддя, де Шимановський продовжив роботу над "Міфами". "Dziennik Kijowski" 1/14 травня 1915 р. відгукнувся й на цей концерт (див. кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – Т. 1. – С. 455-456).

³² Про перебування Шимановського у Львові див. ст. і тези: *Калениченко Анатолій*. Українські сторінки життя і творчості Кароля Шимановського // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 27. – С. 60-61; *його ж.* Пам'ятні місця України, пов'язані з діяльністю Кароля Шимановського // Тези доп. – С. 284-286; *його ж.* Украинские мотивы в творчестве К. Шимановского // Тез. докл. и сообщ. – С. 309-310; *Мазепа Лешек*. Кароль Шимановський у Львові // Шимановський і Україна. – С. 104-106; *Солтис Марія*. Львів у творчій біографії Кароля Шимановського // Там само. – С. 108. Але названі роботи не подають вичерпну інформацію. Тож спинюся на цьому питанні детальніше.

Шимановський не написав у Львові жодного завершеного твору. Але наприкінці 1907 – на поч. 1908 рр. він там почав писати оперету "Лотерея для чоловіків" на лібрето сина відомого польського художника, місцевого літератора Юліана Кшевінського-Машинського під початковою назвою "Головний виграш" (*Krzewiński-Maszyński Julian*. Nieznany utwór Karola Szymanowskiego // *Gazeta Polska*. – 1937. – 3 kwietnia). Згодом композитор не дуже високо її оцінював, не позначивши навіть номером опусу. Через 17 років, наприкінці 1924 р. (бл. місяця) й за деякий час на поч. 1925 р. (понад тиждень) він писав *Фортеп'яний концерт*, призначений для виконання Арт. Рубінштейном, але чомусь так його й не закінчив, а влітку 1928 р. працював над одним із своїх знакових творів – балетом "Гарнасі" *op. 55*. На створенні одного з шедеврів Шимановського – кантати "Stabat Mater" *op. 53* (1925-1926) – позначилась особиста трагедія: тоді у Львові загинула дочка сестри Станіслави Корвін-Шимановської, відомої співачки, його улюблена племінниця Алюся Бартошевич, яку вбила монастирська статуя св. Станіслава Костки, що обвалилася на неї. Тільки через понад 10 років, 16 лютого 1937 р. Львів почув музику кантати під диригуванням відомого львівського композитора й диригента Адама Солтиса, але Шимановський цього виконання вже не чув, повільно вмираючи від туберкульозу у швейцарському санаторії.

З-поміж численного грона львівських знайомих композитора був і сліпий поет Станіслав Баронч, який ще на початку століття передав йому багато своїх перекладів німецьких поетів. Шимановський поклав їх на музику й об'єднав у вокальні цикли *П'ять пісень op. 13* (1905-1907), *Дванадцять пісень op. 17* (1907), *"Барвисті пісні" op. 22* (1910), *фортеп'яний і оркестровий зошити "Любовних пісень Гафіза" op. 24 і 26* (парафрази німецького поета-експресіоніста Бетге на арабські вірші, відповідно 1911 і 1914) та написав на лібрето С. Баронча одноактову оперу *"Гатім" op. 25* (1912-1913). Натомість композитор присвятив сліпому львівському поетові пісні *"Колискову дитятка Ісус" та "Чорну лютню" з П'яти пісень op. 13* (№ 2, 5).

У Львові відбулося 5 авторських концертів Шимановського, де співала його сестра, вже згадувана Станіслава Корвін-Шимановська та нерідко виступав як піаніст (або принаймні був присутній) сам винуватець події – композитор. На кожен з концертів відгукувалася численним анонсами й рецензіями польська, насамперед львівська преса.

Перший з них, камерний, також за участю піаніста Арт. Рубінштейна, відбувся 25 березня 1912 р. Програма включала фортепіанні та камерно-вокальні твори. Фортепіанні становили Друга соната оп. 21, Варіації h-moll оп. 3, Прелюдія і Фуга, кілька прелюдій оп. 1 та етюдів оп. 4; а вокальні – пісні (таке композиторське жанрове визначення можна приймати досить умовно) з вокальних циклів Шість пісень на вірші К. Тетмайєра оп. 2, Шість пісень на вірші Т. Міціньського оп. 11, П'ять пісень оп. 13 (зокрема “Зюлейка”), “Барвисті пісні” та “Любовні пісні Гафіза”, а також означена окремим опусом пісня “Лебідь” на вірш В. Берента оп. 7. Не сприйнявши новаторську, незвичну музичну мову, досить консервативна львівська музична громадськість з прохолодою зустріла цей концерт. Не останню роль у цьому відіграла думка впливового місцевого музичного критика С. Невядомського (Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // *Lwów Teatralny*. – 1912. – Nr. 5. – S. 14; *Walter E[dmund]*. Koncert kompozytorski Szymanowskiego // *Gazeta Wieczorna*. – 1912. – 29 marca, 30 marca; *Gajewski Marceł*. List ze Lwowa // *Przegląd Muzyczny*. – 1912. – Nr. 9. – S. 6; *Niewiadomski St[anisław]*. Karol Szymanowski w drodze z Wiednia do Lwowa // *Słowo Polskie*. – 1912. – 23 marca; *його ж*. Muzyka Szymanowskiego przed (nad?) publicznością lwowską // *Słowo Polskie*. – 1912. – 6 kwietnia).

Не менший розголос у пресі мали інші авторські концерти Шимановського. Програма другого, теж камерного концерту, що відбувся в залі Музичного товариства 17 березня 1920 р., одразу після переїзду композитора до Польщі, де виступав також скрипаль П. Коханський, включала скрипкові й камерно-вокальні твори. П. Коханський загравав Сонату оп. 9, “Міфи” оп. 30, Ноктюрн і Тарантелу оп. 28 та транскрипції капрісів Патаніні D-dur і a-moll оп. 40, а С. Корвін-Шимановська заспівала по дві пісні з вокальних циклів композитора „Любовні пісні “Гафіза” оп. 24, “Барвисті пісні” оп. 22, “Пісні божевільного муредзина” оп. 42 та П'ять пісень на вірші німецьких поетів оп. 13. Партію фортепіано протягом усього концерту виконував автор. Цей концерт мав оперативні, хоч і назагал теж гречно-стримані відгуки (*Jaworski Lesław*. Karol Szymanowski: W dniu koncerta kompozytorskiego // *Słowo Polskie*. – 1920. – 18 marca; *його ж*. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Там само. – 1912. – 21 marca; *Walter E.* Karol Szymanowski: Sylweta // *Kurier Lwowski*. – 1920. – 18 marca; *його ж*. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Там само. – 1920. – 25 marca; *Neuhauser Franciszek*. Ruch muzyczny we Lwowie // *Gazeta Muzyczna*. – 1920. – Nr. 13/14. – S. 103-105). Але публіка сприйняла цей концерт, як писав композитор, з ентузіазмом (Karol Szymanowski. – S. 226). Згадували його й через понад півстоліття (*Warniecki Janusz*. Mój najdłuższy monolog. – Warszawa, 1971. – S. 144). Того приїзду Шимановський

зустрівся з визначним музикознавцем, талановитим науковцем і викладачем, у майбутньому академіком Адольфом Хибінським, який зацікавив композитора фольклором Підгалля, що стало визначальним для всієї його подальшої творчості (*Chybiński Adolf. Karol Szymanowski a Podhale. – Kraków: PWM, 1977. – S. 13.*)

Не обійшла увагою музична критика, насамперед львівська, й третій, пісенний авторський концерт композитора в середині грудня 1923 р., що дещо менше, ніж попередні, висвітлювався у пресі. Але тоді вперше з'явилася гаряча підтримка творчих пошуків Шимановського з боку музичної критики, зокрема в особі того самого Адольфа Хибінського, котрий, виступаючи тут як чутливий музичний критик, анонсував цю подію (*Chybiński Adolf. Karol Szymanowski // Słowo Polskie. – 1923. – 12 grudnia*). Музикознавець і раніше цікавився творчістю Шимановського, науково аналізуючи її окремі опуси та висвітлюючи виконання закордоном. Для композитора ця підтримка була вкрай важливою, ставши сигналом перших позитивних зрушень у прийнятті його музики музичною критикою. Показово, що через пару років він присвятив музикознавцеві останні 2 мазурки з *фортепіанного циклу "Двадцять мазурок" op. 50* (№ 19, 20), хоч тут могло відіграти роль також їхнє спільне захоплення народною музикою Підгалля. Дещо потеплішав і тон рецензій (*Balicki Juliusz. Kompozytorski wieczór pieśni Karola Szymanowskiego // Gazeta Poranna. – 1923. – 16 grudnia; Mitscha Adam. [Назва невідома] // Słowo Polskie. – 1923. – 16 grudnia, та ін.*). Ще один авторський концерт у Львові, як писав Шимановський у листі до свого видавця Еміля Герцки, було заплановано на 25 січня 1924 р. (*Między kompozytorem i wydawcą: Korespondencja Karola Szymanowskiego z Universal Edition / Opracowała Teresa Chylińska. – [Kraków]: PWM, 1978. – 1978. – S. 176, 178*), але цілковита мовчанка з цього приводу преси викликає серйозні сумніви в тому, що він відбувся.

Поступове збільшення кількості активних прихильників творчості Шимановського серед музичних критиків засвідчив його передостанній, 4-й авторський концерт у Львові на поч. грудня 1927 р., коли гарячий ентузіазм А. Хибінського стосовно його музики розділила згодом відомий музикознавець, авторка найґрунтовнішої донині наукової біографічної монографії про композитора Стефанія Лобачевська (*Łobaczewska Stefania. Karol Szymanowski: Z okazji koncertu kompozytorskiego // Słowo Polskie. – 1927. – 6 grudnia*). Та загалом кількість рецензій на цей концерт не перевищувала рівня висвітлення у пресі попереднього (*Mitscha Adam. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Gazeta Lwowska. – 1927. – 10 grudnia; Neuhauser F. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Gazeta Poranna. – 1927. – 6 grudnia*). Можливо, консервативна львівська музична критика тоді ще не змогла перетравити факт визнання музики Шимановського варшавською музичною громадськістю (попереднього, 1926 р. гарячий прийом у Варшаві мали прем'єри його опери "*Король Рорер*" і кантати "*Stabat Mater*"), а особисто композитора – високими

державними достойниками (за 9 місяців перед цим авторським концертом, у березні 1927 р. Шимановського було призначено ректором Варшавської консерваторії).

Та не минуло й 3-х місяців, як цю новину було належним чином усвідомлено традиційною львівською музичною критикою і зроблено відповідні висновки, що засвідчив останній, 5-й авторський концерт Шимановського у Львові. Програма цього симфонічного концерту, що відбувся 3 лютого 1928 р., включала 3-тю симфонію для голосу, мішаного хору та оркестру "Пісня ночі" на вірші персидського поета XII ст. Джалалуддіна Румі ор. 27 та оркестрову версію 2-го зошиту вокального циклу "Любовні пісні Гафіза" ор. 26 (перше виконання з хором). Диригував А. Солтис, а співала, як завжди, С. Корвін-Шимановська. Концерт широко висвітлювався у пресі, а до небагатьох прихильників музики Шимановського серед місцевої музичної громадськості, у т.ч. С. Лобачевської, приєднався львівський композитор-авангардист Юзеф Коффлер (*Koffler Józef. Symfoniczny koncert kompozytorski // Muzyk Wojskowy. — 1928. — Nr. 5. — S. 4-5; Łobaczewska Stefania. [Назва невідома] // Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie. — 1928. — Nr. 3. — S. 3-4; її ж. Z opery i sal koncertowych: [...] Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Muzyka. — 1928. — Nr. 2. — S. 78*). Але найбільш показовим був той факт, що помітно змінився тон традиційної львівської музичної критики (*А.М. [Mitscha Adam]. Twórczość symfoniczna Karola Szymanowskiego. — Słowo Polskie. — 1928. — 3 lutego; його ж. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Там само. — 1928. — 9 lutego; Neuhauser F. Koncert kompozytorski Karola Szymanowskiego // Gazeta Poranna. — 1928. — 6 lutego*).

Отже, можна твердити, що останнім авторським концертом Шимановський завоював львівську музичну громадськість. Не зрозуміло, чому до програм авторських концертів майже не входили твори композитора 1920-х рр., де він почав звертатися до фольклору Підгалля, розташованого не так далеко від Львова, що полегшувало б їх сприймання. Може, навмисне хотів піти тяжчим, тернистим шляхом?

Але справжнім тріумфом Шимановського стало присвоєння 1931 р., ще за життя, його імені польській Львівській консерваторії (див. *Dzieje przyjaźni. — S. 290*), що означало його визнання львів'янами не лише як лідера всіх тогочасних музикантів Польщі, а й фактично як національного героя (одночасно у Львові діяв український музичний вищий навчальний заклад — Вищий музичний інститут ім. М.В. Лисенка).

У Львові звучали не лише авторські концерти, а й прем'єри камерних варіантів окремих вокальних творів Шимановського у виконанні С. Корвін-Шимановської, на яких композитор навряд чи був присутній. 18 березня 1908 р. вона заспівала пісню "Пентесілея" на вірші С. Виспяньського ор. 18 (грудень 1907 — березень 1908, оркестрована 1910) під час заходів на вшанування пам'яті цього поета, незадовго перед тим померлого (див. кн. і ст.: *Karol Szymanowski. Korespondencja. — T. 1. — S.*

158; *Niewiadomski Stanisław. Przegląd Muzyczny*. – 1908. – 24 marca), а 27 жовтня 1922 р. – вокальний цикл “Слопівні” на вірші Юліана Тувіма *op. 46* (оркестрований 1928), на що відгукнувся у пресі вже згадуваний А. Хибінський (*Chybiński Adolf. Drugi koncert St. Szymanowskiej // Słowo Polskie*. – 1922. – 4-5 listopada).

Шимановський також планував здійснити світову прем'єру сценічної версії свого балету “Гарнасі” *op. 55* на сцені Львівського оперного театру у постановці його директора, відомого режисера Леона Шиллера під диригуванням Г. Фітельберга (*Dzieje Przyjaźni*. – S. 263), але цим планам не судилося бути реалізованими. Прем'єра відбулась у Празі 1935 р., а 2-га постановка – у Парижі на сцені Гранд Опера 27 квітня 1936 р. з хореографією видатного, світової слави українця, уродженця Києва Сержа (Сергія) Лифаря, який також танцював головну роль. Спеціально для нього композитор навіть трохи змінив партитуру. Після Н. Давидової це був 2-й і останній випадок у житті Шимановського творчих контактів з українцями.

Відбувались у Львові й непрем'єрні виконання окремих творів Шимановського, включених поряд з музикою інших композиторів до різного роду концертних програм. Так, на поч. 1926 р. колектив світової слави – Триєстський квартет – заграє його *Перший струнний квартет* (*Gołębiowski Władysław. Koncerty – opera – operetka // Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie*. – 1925/26. – Nr. 2. – S. 3). 23 лютого 1927 р. А. Солтис як диригент разом із скрипалем Феліксом Ейле виконали *Перший скрипковий концерт композитора op. 35*. Навесні 1932 р. Шимановський, обіймаючи вже посаду першого ректора Варшавської музичної академії, вирішив поліпшити власне матеріальне становище, виступаючи в концертах як піаніст. Для цього він написав *Четверту симфонію* (*Symphonie concertante op. 60* з не дуже складною партією сольного фортепіано (під свої тодішні піаністичні можливості) для виступів у великому європейському концертному турне. На його початку, після прем'єри у Познані, разом зі своїм товаришем, композитором і диригентом

Г. Фітельбергом 5 листопада 1932 р. вони виконали цей твір у Львові. На той час для львівської публіки Шимановський був уже класиком польської музики, і вона дуже тепло прийняла *Симфонію*, змусивши виконати фінал на біс.

Наприкінці квітня 1912 р. було заплановано виконання у Львові *Другої симфонії Шимановського op. 19*, а 1930 р. – “*Stabat Mater*” з участю С. Корвін-Шимановської, але вони не відбулись.

Важливим для композитора став факт перемоги у Львові його Першої фортепіанної сонати *op. 8* на конкурсі, влаштованому до 100-річчя від дня народження Ф. Шопена. Результати урочисто було оголошено 24 жовтня 1910 р., але не відомо, чи зміг тоді Шимановський приїхати до Львова. На цю подію відгукнулося чимало газет (“*Dziennik Kijowski*”, “*Słowo Polskie*”, “*Świat*”, “*Przegląd Muzyczny*”): гаряче радів музикознавець, згодом перший біограф і активний популяризатор музики композитора Здзіслав Яхимецький (*Troski i spory muzykologii polskiej 1905-1926: Korespondencja*

między Adolfem Chybińskim i Zdzisławem Jachimeckim / Opracowała Krystyna Winowicz. – [Kraków]: PWM, 1983. – S. 226), висловив задоволення з цього приводу навіть уже згадуваний С. Невядомський, а от музичний оглядач “*Przeglądu Muzycznego*” під псевдонімом Самсон підважив об’єктивність результатів конкурсу (у кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – Т. 1. – С. 233-234). Всі наведені тут факти містяться в листах композитора або коментарях до них у кн.: Karol Szymanowski. Korespondencja. – Т. 1. – S. 85, 148, 149, 285, 317, 401, 203, 424, 436.

Назвемо 8 львівських адрес К. Шимановського, наведених у його листах, – у березні 1906 р. на вул. св. Антонія, 9; у грудні 1907 р. на вул. Хорунжчина, 6, 3-й поверх (тоді там жила його матір; у той приїзд, як згадував через 5 років музичний рецензент “*Gazety Wieczornej*” Е. Вальтер, він також відвідував С. Баронча, який мешкав на вул. Жуліньського, 1, 2-й поверх); в липні й грудні 1911 р. на вул. Ю. Крашевського, 5; від грудня 1913 р. нерідко на вул. Сенаторській, 6, 2-й поверх (за 2-ма останніми адресами проживала сестра Станіслава з чоловіком і дочкою); восени 1924 р., січні 1925 р. та влітку 1928 р. на вул. Ю. Потоцького, 94, на околиці Львова, де по кілька тижнів гостював і творчо працював на віллі промисловця Генриха Тепліца; в лютому 1914 р. у готелі “*Жорж*” (можливо, там відвідувала композитора й Н. Давидова, яка зустрічалася з ним у Львові у березні того самого року); у період 2-го авторського концерту в березні 1920 р. – у *Hôtel de Cracovie*.

Доступне мені листування Шимановського дозволило встановити також ще 4 не зазначені вище дати його приїздів до Львова – в травні 1925 р., у січні, восени та грудні 1926 р.,

З усього наведеного випливає, що львівська польська преса (особливо газети “*Słowo Polskie*”, “*Gazeta Poranna*” та “*Gazeta Wieczorna*”) приділяли велику увагу творчості К. Шимановського. Тож не дивно, що в ній ще за життя композитора виходили інтерв’ю з ним (“*Miasto tradycyjnej atmosfery muzycznej*”: Wywiad z Karolem Szymanowskim // *Gazeta Poranna*. – 1932. – 6 listopada), а після смерті – численні некрологи (*Bul.* Karol Szymanowski // *Gazeta Lwowska*. – 1937. – 7 kwietnia; *Życiorys* śp. Karola Szymanowskiego // Там само. – 1937. – 31 marca), часом навіть передруковані (*Ujejski Józef*. I oto pieśń skończyłeś... // *Gazeta Lwowska*. – 1937. – 9 kwietnia). За іронією долі автором одного з некрологів був музичний критик П. Ритель, який за життя композитора завдав йому багато прикрощів своїми несправедливими оцінками (*Rytel Piotr*. Śp. Karol Szymanowski // *Lwowski Dziennik Narodowy*. – 1937. – 31 marca).

Згодом про перебування Шимановського у Львові з’явилися спогади польських композиторів (наприклад, *Friemann Witold*. Autoportret polskiej muzyki / Rozmawiał Janusz Ciegełła // *Muzyka Polska*. – 1971. – Nr. 26. – S. 11) і музикознавців (у т.ч. *Chybiński Adolf*. [Назва невідома] // *Muzyka Polska*. – 1937. – Z. 4). Ще за життя композитора там побачило світ перше видання вже згадуваних спогадів сестри Шимановського Зоф’ї.

У Львові також видавалися більшою чи меншою мірою пов'язані з творчістю композитора наукові розвідки З. Яхимецького (*Polska. Obrazy i opisy*. – Lwów, 1907; *Jachymecki Zdzisław. Prądy i kierunki w dzisiejszej muzyce polskiej* // *Ateneum Polskie*. – 1908. – Т. 1. – Nr. 1. – S. 63-74), Леона Поплавського (*Popławski Leon. Torami nowej muzyki*. – Lwów, 1924. – S. 77-78), Станіслава Зетовського (*Zetowski Stanisław. Erosowe wzloty Karola Szymanowskiego* // *Przegląd Klasyczny*. – 1939. – Nr. 6/8. – S. 671-719) і, звичайно ж, А. Хибінського (наприклад, *Chybiński Adolf. Duma muzyki polskiej* // *Słowo Polskie*. – 1923. – 1 kwietnia), літературно-художні твори, надихнуті музикою Шимановського (*Żakiej Tadeusz. Pamięci Karola Szymanowskiego* // *Lwów Literacki*. – 1937. – S. 5).

Досить показовим у контексті обраної теми видається факт наявності згадки про Шимановського у виданій у Львові ще за його життя Українській Загальній Енциклопедії, що засвідчує не лише позитивне ставлення до польського митця української людності Львова, а й високу оцінку його композиторської та організаційної діяльності (Українська Загальна Енциклопедія. – Львів, [1930]. – Стовп. 1221).

³³ *Козицький П.* Симфонічний концерт польської музики // Рад. музика. – 1934. – № 2-3. – С. 68-69. Передрук рец. у зб.: Шимановський і Україна. – С. 125-127.

³⁴ Шимановський приїжджав до Одеси принаймні тричі: крім кін. літа – поч. осені 1918 р., (тоді він тяжко захворів на “іспанський” грип, що не зашкодило йому обговорити лібрето “*Короля Ротера*”), це було в грудні 1907 і 1919 рр., коли композитор оформляв візи для остаточного переїзду до Польщі. В останній приїзд він зустрічався з давнім знайомим

Д. Давидовим і, мабуть, відвідував чоловіка Н. Давидової в орендованому ним помешканні Кестнера на вул. Рішельєвській, 11. Не виключено, що тоді ж заходив і до О. Екстер (як радила Н. Давидова), котра знімала житло на вул. Херсонській, 17, куди до кв. 2 часом приїжджала також ця їхня спільна з Шимановським добра знайома (див. кн.: Karol Szymanowski. *Korespondencja*. – Т. 1. – S. 548, 595, 603-606).

³⁵ *Golachowski Stanisław. Tablice chronologiczne do życia i twórczości Karola Szymanowskiego* // *Z życia i twórczości Karola Szymanowskiego* / Pod redakcją *Józefa Michała Chomińskiego*. – Kraków: PWM, 1960. – S. 217-318.

³⁶ Детальніше про це див. ст. і доп.: *Хоминський Юзеф.* Шимановський і Скрябин // *Русско-польские музыкальные связи: статьи и материалы* / Под ред. *Игоря Бэлзы*. – Москва, 1963; *Данилевич Леонид.* Скрябин и Шимановский: Докл. на Науч. сессии, посв. творчеству Кароля Шимановского, Варшава, 23-28 марта 1962 г. (неопубл.).

³⁷ *Karol Szymanowski. Pisma literackie* / Zebrała i opracowała *Teresa Chylińska*. – Kraków: PWM, 1989. – S. 141-168, 395-426.

³⁸ *Івашкевич Ярослав.* Твори. Поезії. Повісті та оповідання / Перекл. з польськ. *Дмитро Павличко*. – Київ: Дніпро, 1979. – С. 409.

³⁹ *Iwazkiewicz Jarosław. Szopin*. – Kraków: PWM, 1955. – S. 314; *його ж.* *Syn kresów* // *Wiedza i Życie*. – 1931. – Nr. 1. – S. 55.

- ⁴⁰ Czyżowski Stanisław. Problem stylizacji w Królu Rogerze // Karol Szymanowski: Księga Sesji naukowej poświęconej twórczości Karola Szymanowskiego, Warszawa, 23-28 marca 1962. – Warszawa, 1964. – S. 50-51.
- ⁴¹ Калениченко Анатолій. Чи можна вважати Кароля Шимановського також українським композитором? // Українська тема у світовій культурі. – С. 318.
- ⁴² Детальніше про польську народну пісню “Chmiel” див., наприклад, у ст.: Stęszewski Jan. „Chmiel”: Szkic problematyki etnomuzycznego wątku // Muzyka. – 1983. – Nr. 2. – S. 51-59.
- ⁴³ Czyżowski Stanisław. Вказ.ст. – S. 50-51.
- ⁴⁴ На цю думку наштовхує і здійснене фаховими етномузикологами дослідження українського музичного фольклору Тимошівки (див ст.: Терещенко Наталя, Терещенко Олександр. Пісенна традиція села Тимошівки // Шимановський і Україна. – С. 97-99).
- ⁴⁵ Див. ст.: Калениченко Анатолій. Українські сторінки життя і творчості Кароля Шимановського // Проблеми слов’язнознавства. – С. 61-63.
- ⁴⁶ Колесса Філарет. Народні пісні з Галицької Лемківщини. – Львів: Наук. тов-во ім. Т. Шевченка, 1929. – С. 157, № 174 а.
- ⁴⁷ Цит. за кн.: Michałowski Kornel. Karol Szymanowski: Katalog tematyczny dzieł i bibliografia. – S. 141.
- ⁴⁸ Зв’язки творчості К. Шимановського з фольклором Підгалля (частина польських гір Татр) розкрито в дисертації автора цих рядків, див.: Калениченко А.П. Кароль Шимановський и народная музыка Подгалья (к проблеме эволюции композиторского творчества): Автореф. дис. ...канд. искусствоведения. – Киев, 1988. – 18 с. Про використання композитором музичних ладів, спільних для підгальського й гуцульського фольклору, зокрема в кантаті “Stabat Mater”, див ст.: Калениченко А. О фольклорных истоках “Stabat Mater” Кароля Шимановского // Кароль Шимановский: Воспоминания, статьи, публикации. – С. 272.
- ⁴⁹ Колесса Філарет. Народні пісні з Галицької Лемківщини. – С. 51, № 157 б.
- ⁵⁰ Od Tatr do Bałtyku: Wybór polskich melodii ludowych / Zestawił Adolf Chybiński. – Kraków: PWM, 1958. – S. 14. Детальніше про це у ст.: Калениченко Анатолій. Кароль Шимановський і гуральська музика (на прикладі мелодики кантати “Stabat Mater”) // Українське музикознавство: Респ. міжвідомч. наук.-метод. зб. – Київ, 1982. – Вип. 17. – С. 103-104, 107-110.
- ⁵¹ Колесса Філарет. Народні пісні з Галицької Лемківщини. – С. 57, 137, 221-222; № 173, 358 а, 515 б; його ж. Народні пісні з південного Підкарпаття. – Ужгород: Книгопечатня Юлія Фелдешія, 1923. – С. 26, № 53. Польський дослідник, акад. А. Хибіньський вбачав спорідненість і з деякими гуцульськими коломийками та словацькими піснями (Chybiński Adolf. O polskiej muzyce ludowej: Wybór prac etnograficznych. – Kraków: PWM, 1961. – S. 139).

⁵² Підгальський варіант (підгальським діалектом):

“Kieby było nie świtało
Było by dziwce dało
Ale zacon kohut pisać
Zaceno sie dziwce ciskać”

(*Chybiński Adolf*. О polskiej muzyce ludowej. - S. 475, Nr. 130, 131).

Лемківський варіант (лемківським діалектом):

“Ой же било не свитало,
То било мі дзевча спало,
Але почав пастир трубці,
Почала се дзевча будзіц”

(*Колесса Філарет*. Народні пісні з Галицької Лемківщини. - №. 425).

⁵³ *Chybiński Adolf*. О polskiej muzyce ludowej. - S. 475.

⁵⁴ *Кодай Золтан*. Венгерская народная музыка / Перев. Э.Т. Владимировой. - Будапешт: Корвина, 1961. - С. 35-36, № 24 а, 24 б; С. 145-146, № 162 а, 162 б, 163, 164.

⁵⁵ Див. машинопис дис.: *Калениченко А.П.* Кароль Шимановський и народная музыка Подгалья (к проблеме эволюции композиторского творчества): Дис. ...канд. искусствоведения. - Киев, 1988. - С. 114, 120-121, 140, 159, 183-184.

⁵⁶ Героєм численних підгальських, лемківських та словацьких пісень є Янічек (Яносік, Яношік) - за словами українського фольклориста Володимира Гнатюка, “словацький опришок” (*Гнатюк В.М.* Вибрані статті про народну творчість. - Київ: Наук. думка, 1966. - С. 96). А поняття “опришки” близьке підгальському “гарнасі”.

⁵⁷ *Chybiński Adolf*. Karol Szymanowski a Podhale. - Kraków: PWM, 1977. - S. 48.

⁵⁸ *Калениченко Анатолій*. Кароль Шимановський і Україна: нові погляди, матеріали, перспективи // Шимановський і Україна. - С. 16-17.

⁵⁹ *Тарнавецька Марія*. Друга соната К. Шимановського // Українське музикознавство. - Київ, 1964. - Вип. 4.

⁶⁰ *Тарнавецька Марія*. Неизвестные автографы Шимановского: К вопросу о методе творческой работы композитора // Кароль Шимановский: Воспоминания, статьи, публикации. - С. 228-255.

⁶¹ *Волынский Э.И.* Симфоническая музыка К.Шимановского и некоторые проблемы его творческой эволюции: Автореф. дис. ...канд. искусствоведения. - Ленинград, 1976. - 28 с.; *Калениченко А.П.* Кароль Шимановський и народная музыка Подгалья (к проблеме эволюции композиторского творчества): Автореф. дис. ...канд. искусствоведения. - 18 с.; *Сердюк О.В.* Музична драма К.Шимановського “Король Рогер” в контексті духовних пошуків епохи: Автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства. - Київ, 1995. - 30 с.; *Середенко А.М.* Камерно-інструментальна творчість Кароля Шимановського: До проблеми індивідуального стилю композитора: Автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства. - Київ, 2001. - 16 с.